

3.
DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICO-CHIRVRGICA
DE
MEMBRORVM AMPVTATIONE
RARISSIME ADMINISTRANDA,
AVT QVASI ABROGANDA,

QVAM
DIVINI NVMINIS AVSPICIIS
ET
GRATIOSI ORDINIS MEDICORVM INDVLTV
PRO
GRADV DOCTORIS MEDICINAE
ET
PRAECIPVE CHIRVRGIAE

RITE CONSEQVENDO

D. XXI. MART. A. R. S. c1816.

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
SPECIMINIS LOCO

PVBlicae ERVDITORVM CENSVRae SVBMISIT

IOANNES VLRICVS BILGVERVS

CVRIA-RHAETVS

GENERALIS PRAEFECTVS CHIRVRGORVM
EXERCITVS REGII BORVSSICI.

HALAE MAGDEBVRGICAE, EX OFFICINA HENDELIANA.

Small rectangular label or piece of tape on the left edge of the page.

MARTIS FILIIS,
QVI SVB SIGNIS
FRIDERICI MAGNI,
BORVSSORVM REGIS,

MILITANT,
VULNERATIS IIS QVIDEM,
SED NON VICTIS,

ALIIS DEVOTA, ALIIS AMICA MENTE
OFFERT

AVCTOR.

§. I.

Cum haud ita pridem in animum induxissem, publico quodam Specimine, in celeberrima hac Musarum sede edendo, prudentiam peritiamque qualemcunque meam doctis peritisque viris comprobare; nihil huic consilio meo accommodatius visum est, quam si eam artis partem, quae manu medetur, quaque per tot annos in tam funestis bellis opem commilitonibus meis attuli, sumerem ita illustrandam, ut calumniam simul, veterem illam, qua nonnulli Chirurgos, ut Romani olim ARCHAGATHVM, medicum illum vulnerarium, a secandi urendique saevitia ^{a)}, carnifices cogn-

A 3

^{a)} Vid. PLINIVS in *Historia natur.* Lib. XXIX. C. I.

6 *De Membrorum amputatione rarissime administranda,*

gnominant, quantum quidem in me esset, quantumque rerum natura pateretur, repellerem atque labefactarem. Est autem inter tot secandi modos, quibus vitam sanitatemque, qualem possumus, hominibus reddere studemus, nullus tam formidabilis, quam ille, quo partem quandam corporis grandiore, inutilem futuram, ne caeterae trahantur, totam a reliquo corpore abscindimus abiicimusque. De ratione membrorum amputandi nos iamiam loqui, quisque intelligit. Quam quanto magis animus hominis cuiusque horret ac refugit, tanto maiorem gratiam nos inituros fore speravimus, *si occasiones illas, ubi tam ingrata ac propemodum foeda curandi rationem adhibere hactenus necessarium utileque visum est, utique minuendas, nisi fortasse omnes vitandas esse hoc tempore, doceremus.* Quod ut recte hominumque saluti accommodate faceremus, ad DEVM OPTIMUM MAXIMUM supplices saepius precati sumus, iterumque precamur.

§. II.

Atque ea quidem cogitatio §. I. subiit animum, cum inter tot atrociorum vulnerum genera, quae bellicosissimis hisce temporibus in nosocomiis fauciatorum militum videre contigit, numerosissimi nobis sese obtulissent casus, ubi & milites vulnerati ipsi, & Medici, & Chirurghi, militum salutis praesides a SUMMO REGE cohortibus legionibus atque exercitibus dati, maiores corporis partes, ingenti armorum vi laniatas, laceratas, disscissas, vexatas atque contusas confractasque, aut omnino pessime affectas, scalpello caeterisque ferramentorum generibus resecandas esse decernerent, atque, ut

vitam

vitam utique fervarent, re ipsa praescinderent, voti vero sui vix unquam compotes fierent. E contrario non paucos propius contueri atque curare licuit, quibus magnae illae moles, quae ex tormentis bellicis per accensum pulverem pyrium motu perniciosissimo propelli solent, totum membrum aliquod a reliquo corpore ita avulserant atque abstraxerant, ut cuique eorum, qui ad pervulgatas receptasque artis regulas agere, quam novi quid tentare, malunt, trunca manus, mutilusve pes, artificiosa ratione denuo amputari debere videretur, qui vero sine tristi hoc artis auxilio sanati sunt, satis quidem, pro noxae ratione, feliciter. Praeter hos alii reperti sunt, iidemque quam plurimi, quorum membra, non prorsus a corpore quidem abrepta, sed tamen ita penitus lacerata, vexata atque contusa, miserrimeque affecta essent, quae nemo, rerum chirurgicarum gnarus, a corpore separanda esse, non existimaret; quae nihilo tamen minus nos, neglecta hac manuum ferramentorumque opera, praeter omnium spem opinionemque ad sanitatem, ad qualem per vulnorum naturam potuimus, perduximus.

§. III.

Felix ille igitur eventus §. II. partim naturae beneficae, partim humanae salutis praesidi arti, vindicandus, nos magnopere cohortari visus est, ut ad membrorum quamvis, a telis misere affectorum, resectionem vix unquam decurreremus, sed quidvis potius, tum medicamentis idoneis, foris intusque adhibitis, tum dextre & curiose factis incisionibus aliaque manuum opera, experiremur, quo miseris commilitonibus simul &

8 *De Membrorum amputatione varissime administranda,*

& vitam & membra pessime vulnerata, quocunque fieri modo posset, servaremus. Ac profecto tantum abfuit, ut infelicia essent conamina nostra, ut potius nos in antecepta illa opinione confirmarent, scilicet humani corporis partes, pessime affectas, saepius, quam hactenus vulgo crediderunt, posse restitui. Quam etiam si doctis peritisque Medicis & Chirurgis non usque quaque probatam videro, neque enim id ab ingenii tenuitate disputandique imperitia speraverim; hoc tamen me effecturum fore firma mihi spes est, ut alii artis Professores atque Magistri, feliciori ingenio praediti, meoque exemplo excitati, eadem medendi via subinde ingrediantur, ac propriis experimentis erecti atque compulsi, id, quod mihi non licuit, caeteris artis cultoribus persuadeant, atque luculentius demonstrent.

§. IV.

Sin adeo usque indocta doctioribus peritioribusque visa fuerit medendi ratio, a nobis proposita, ut nulla ex parte commendari laudarique posse videretur, quod sane non magnopere veremur; caeteris tamen hominibus tanto magis placebit nostrum studium humano decori aeque atque integritati subserviendi. Quotus enim quisque est, qui non penitissime commoveatur animo, si de membrorum amputatione mentio iniecta fuerit, si homines, mutilis manibus, truncatis brachiis obambulantes, aut altero pede abscisso claudos, ac pedem ligneum trahentes, grallisve innitentes magis quam ingredientes, viderit, quique non tolerabilius malum putet, membrum aliquod debilitatum varieque distortum atque defiguratum, neque ad pri-
stinos

aut quasi abroganda.

stinos usus prorsus aptum habere, quam eo prorsus carere. Sique praeterea cum animo reputamus, quam vehementer maxima hominum pars dolores quosvis, a scalpello Chirurgi in levioribus abscessuum aperientium plagis metuendos, averfentur, facile profecto a minori ad maius, quod aiunt, argumentari, atque summum illum horrorem, quo unusquisque dolores illos vehementissimos, cum amputatione membri maioris cuiusvis necessario coniunctos, abhorreat, animo concipere poterimus atque intelligere, quam ob rem plerique mori, quam membrorum talium resectionem permittere, malint, & cur vix unus aut alter reperiat, qui Comiti illi Mansfeldensi, strenuo, atque rebus in bello tricennali gestis inclyto Heroi, similes sint, quem quippe annalium scriptores ferunt brachium vulneribus affectum Chirurgis sub tubarum tympanorumque sonitu praecidendum praebuisse; aut qui agrestem illum hominem, de quo SCHAARSCHMIDTUS, Medicus nuper apud Berolinenses clarus, in collectione casuum & observationum variarumque animadversionum ad rem medicam pertinentium a) meminit, imitari, sibi ipse crus sphacelo fideratum ferra, eademque parum ad eam rem accommodata, desecare velit.

§. V.

Sed vero ne ipsimet nos fauciatorum aliorumque aegrotantium vagitibus nimis commoveri, atque

B

Chirur-

a) SAM. SCHAARSCHMIDTS *medizinischer und chirurgischer Berlinischer wöchentlicher Nachrichten, zweyter Jahrgang.*

10 *De Membrorum amputatione rarissime administranda,*

Chirurgi, quem, ut recte ait CELSVS ^{a)}, immisericordem esse decet, animum deposuisse videamur; valere iussis tristissimis illis cogitationibus, homines ad animum revocemus, pauciores illos, qui his duobus, de quibus §. IV. diximus, quodam modo similes sint, & partim insuperabili vivendi cupidine, aut insolita animi magnitudine, erecti ac sustentati, partim religionis vinculo adducti, aliisve rationibus moralibus compulsi atque coacti, dolores omnes, quantoscunque, nihili faciant, dum modo spes, saltem aliqua, quantumvis dubia, affulgeat, fore, ut vehementior curatio vitam servet, sanitatemque utcunque restituat, uno verbo, qui dubiam spem certa desperatione potiores putent. Ad propositum igitur nostrum §. I. propius accedimus. Quod dum facimus, a consilio nostro alienum est, curiosius perqui-

^{a)} CELSVS *de re medica* Lib. VII. *Praefat.* Interea tamen fortissimos quoque Chirurgos contremiscere fatetur DIONIS, *Cours d'Operations de Chirurgie &c. Neuvieme demonstr.* hisce verbis: De routes les Operations celle qui fait le plus d'horreur, c'est l'amputation d'une cuisse, d'une jambe, ou d'un bras. Quand l'on est prêt de separer une partie de son tout, & que l'on fait reflexion sur les moyens cruels, dont on va se servir, il n'y a point de Chirurgien, qui ne tremble, & qui ne compatisse au malheur du pauvre patient, qui se trouve dans la fatale necessité d'etre privé d'une des parties de son corps pour toute sa vie. Et alibi ait: Cette Operation devroit plutôt etre faite par un boucher, que par un Chirurgien.

perquirere veterum Medicorum monumenta atque indagare, quisnam ex antiquis viris fuerit, qui vehementem illam curationem, qua membrum quoddam maius a reliquo corpore rescari solet, omnium primus adhibere ausus sit. Silentio tamen praeterire non possumus, homines haud dubie ex eo de hac efficaciori chirurgia cogitasse, cum vidissent, vulneratos in sanitatem aliquando restitui, quamvis partem aliquam maiorem a reliquo corpore vis quaecunque extrinsecus illata avulserat. Neque de accurata expositione omnium modorum, quibus a primis artis incunabulis ad hunc usque diem in praecidendis membris usi fuerint artis periti, magnopere solliciti sumus, eosque, qui de varia methodo membra amputandi instrui cupiunt, ad Auctores ablegamus *a*). Neque omnino istiusmodi disputationem instituimus, quae omnia ita subtiliter persequatur, ut nihil relinquat intactum, quod quacunque ratione locum de amputatione membrorum attingere queat. Haud plura, quam quibus carere non commode poterimus, dicemus, de quamplurimis, tanquam vulgo cognitis, locuturi. Quod profecto fieri non aliter potest, si particulam quamlibet, a caeteris disciplinarum partibus avulsam, sumimus pertractandam, neque in vulgus nota cumulando lectoribus fastidium creare volumus. Caeterum eos, qui scholarum subtilitati, quam nosmet ipsi nunquam

B 2

non

a) Vid. *Memoires de l'Academie des Sciences année 1737.*
10. ZACH. PLATNERI *Instit. Chirurg. rat. Cap. de Amputatione membrorum.* HEISTERI *Instit. Chirurg. Cap. de Amputatione.*

12 *De Membrorum amputatione varissime administranda,*

non permagni fecimus, addicti sunt, etiam atque etiam vehementer rogatos volumus, ut, si quid minus recte minusque subtiliter a nobis dictum sit, nos ob tot tantasque occupationes habeant excusatos. Quod nos etiam speramus ab iis esse impetraturos, qui non ignorant illud CELSI: *Morbos non eloquentia, sed remediis curari.*

§. VI.

Cum igitur in eo simus, ut, quae §. I. proposuimus, plenius doceamus; ante omnia noscenda sunt mala, quae membrorum resectionem necessariam facere existimantur. Quae quidem fere sunt: Primo, gangraena & sphacelus, quibus membrum quoddam ad ossa usque corruptum videtur. Secundo, si membrum aliquod a causa subitanea quacunque demum ita laceratum atque diffractum est, ut gangraenae, pessimorum symptomatum, indeque metuendae mortis metus oriatur. Tertio, si ingens sugillatio artus occupavit, atque subtus ossa simul vehementius collisa sunt. Quarto, si maiores vasorum, sanguinem artubus advehentium, trunci discissi sunt, neque sanguinis profusio aliis remediis fisti posse videtur, aut si inde fit, ut membro pereat omnis calor virtusque vitalis. Quinto, si artuum ossa carie valde corrupta sunt, & immedicabilia videntur. Tandem sexto partes quaecunque, pessimo illo mali genere, quod carcinoma Graeci nominant, aut iam affectae, aut ex scirrho paulo post afficiendae, abscindi quoque solent. De quibus quidem malorum generibus plura pauciorave dicemus, prout plura pauciorave curationum exempla plenioram materiam

teriem dicendi suppeditabunt, aut omnino animum scribenti addent. Etenim is, qui curationem quamcunque, five ea anceps, five terroris plena sit, reiicere audeat, necesse habet, aliam, eandemque commodiorem, medendi viam ostendere. Scriptiois igitur meae summa fere eo continebitur, ut describam methodum malis illis medendi, qua in nosocomijs castrensibus nostris haud infeliciter haectenus ingressi sumus. Quam quidem descriptionem spero non paucis admodum gratam futuram esse. Huic subinde interferam observationes aliquot paucioresque rationes, quae eo me deduxerunt, ut de membrorum amputatione fere male existimem. Dicendi rationem paulo solutiorem excusabunt candidi lectores §. V.

§. VII.

Cum igitur nos & universim & singulatim membrorum, gangraena & sphacelo affectorum, amputationem parum probamus; primo medicamenta & foris & intus adhibenda &, universam curandi rationem, quae nobis saepissime bene cessit, cum lectore benevolo communicabimus (§. VI.). Unusquisque autem, cum medicamentorum intus assumendorum mentionem, a nobis factam, legerit, haud dubie cupiet discere, quid nos, quibus admodum frequens opportunitas, corticis Peruviani vires, tantopere hodie laudatas, experiundi fuit, de utilitate nobilissimi huius medicamenti sentiamus. Scire igitur licet, nos per numerosissimas curationes gangraenae & sphaceli eo deductos esse, ut cortici isti vim singularem, seu ut loqui Medici solent, virtutem specificam adversus mala illa tribuamus.

14 *De Membrorum amputatione rarissime administranda,*

Equidem haud ignoro, medicamentum hoc tantummodo adversus istud sphaceli genus, quod ex imbecillitate oritur, a quamplurimis medentibus commendari laudarique. Ex viris etiam rerum chirurgicarum admodum peritis audivimus, corticis eius usum post nobilem illam pugnam, quae haud procul a Francofurto ad Moenum, prope pagum, quem *Dettingen* vocant, nuper pugnata est, in vulneratis & gangraena & sphacelo affectis militibus salutarem non fuisse. Verum fortasse curatio reliqua, tum intus, cum extrinsecus simul adhibenda, vires corticis intus dati non, uti debebat, adiuvit. Quae si dextre simul adhibetur, corticis usus admodum proficiuus est. Neque dubitamus, quin omnes, qui claros expertosque viros, PRINGLE, DICKINGS, WADE, CHESELDEN, DOUGLASS, ROSHWORTH, AMYAND, SHIPTON, aliosque sequi velint, corticis usum in debellanda gangraena & sphacelo admodum efficacem esse comperiant. Nolumus tamen ita prorsus corticem tanquam solum & unicum medicamentum, intus adversus gangraenam & sphacelum assumendum, commendare, ut potius credamus, ex caeteris medicamentis amaris quaedam subinde recte dari posse. Interea silentio praeterire non possumus, virtutem corticis Peruviani prorsus eam esse, quam CELSVS iam in rebus adversus gangraenam dandis desiderat. *Danda, inquit, sunt, quae per cibum potionemque alvum, ideoque etiam corpus adstringant, sed ea levia a).* Sed haec a Medicis requiri solent. Quae autem ratione cortex dari debeat, docebimus, posteaquam de curatione, extrinsecus adhibenda, dixerimus.

§. VIII.

a) Vid. CELSVS Lib. V. C. 26.

§. VIII.

Ubicunque igitur gangraena & sphacelus partem corporis aliquam tenet, siue vitium id a causa extrinsecus laedente originem suam traxerit, siue intus ortum foras eruperit, quemadmodum fieri solet, si quem scorbutus, aqua intercus, aut quaevis humorum acrimonia praeualefcens, aut malum illud panaritii genus, pessime habet, aut si quis senio enectus in extremis artubus paulatim quasi emoritur: protinus partibus affectis succurri debet. Quam ob rem partes ipsae, putredine corruptae, aut crusta dura obductae, sine ulla mora concidendae sunt, ut & corruptis humoribus exitus detur, & medicamenta melius altiusque penetrare possint. Facimus igitur plagas longiores atque eius modi, quae non modo eum, quem gangraena sphacelusve prorsus tenet, locum feriant, verum quae ad vicinas quoque partes, ad quas plenaria corruptio, brevi interiecta mora, transitura videtur, pertingant. Faciendae autem sunt plagae plures in toto affecto loco, sic ut, quoad eius per vasorum nervorumque maiorum itinera fieri potest, plagae non ultra digitum transversum ab se invicem distent. Porro semper ad sanum corpus usque incidendum est, adeo ut si os subest, idque ipsum aut laesum aut vitiosum est, plagae per ipsum periosteum ad os descendant, & os nudetur. Plagae etiam fieri ita debent, ut iuxta iter plerarumque fibrarum muscularium dirigantur, cum eo tamen, ut, si musculos gastrocnemios, glutaeos, aut deltoidem glans plumbea, ex sclopeto proiecta, vulneravit, hi ipsi musculi transverse dissecentur; id enim nisi fit, spasmi varii, maxime cynicus, nervos distendere solent. Plurimae

rimae aponeuroses, praecipue fasciae latae, musculi bicipitis in brachio, transversim recte dissecantur; verum tamen si plagae longiores & admodum magnae & multae fiunt, sectiones transversae aponeuroseon fere supervacuae sunt, & solae longae harum nervosarum membranarum intentionem iam satis relaxant. Neque tendinibus parcendum est, verum eos audacter & transversim quidem praecidi oportet. Si vulnus aut vitium quodvis circa membrorum articulos est, ligamenta quoque alte lateque perfodimus. Facile autem intelligitur, plagas eas ipsas differre inter sese debere tum longitudine, cum altitudine. Scilicet in ea affectae partis regione, ubi malum se latius diffundit, plagae fiunt maiores, alibi vero breviores; utraque autem, tum maiores, cum breviores, versus extremas suas partes plus minusve alte, in ea vero parte, ubi malum coepit maximaque corruptio est, omnium altissime ad interiora descendere debent. Pari modo & plagarum numerus alius aliusve, earumque vicinitas alia atque alia, esse debet, prout vitium plus minusve efficacem desiderat, adeo ut modo tres, modo quatuor, modo sex, modo octo vulnera faciat prudens Chirurgus. Quisque autem per se intelligit, in hac efficaci chirurgia non nimis festinanter, sed ita agendum esse, ut, si, quousque malum descenderit, parum scimus, vulnera primo non nimis alte, deinde vero, ubi nondum ad sanum usque corpus pervenerint, altius imprimantur.

§. IX.

Factis his vulneribus curiosius pervestigare de-
cet, quantum sphacelo fideratam ac putredine prorsus
corru-

corruptum sit, sic ut ad sanitatem perducere nullo modo posse videatur. Id quod partim ex foedo odore, partim ex colore mutato, ex absentia sensus, denique colligitur. Omne autem id, quodcunque penitus corruptum est, protinus ab ea parte, quae sanitatem recipere posse videtur, scalpello acuto ad eum modum separari debet, quemadmodum in administrationibus anatomicis partes molliores a se invicem separantur & quasi excorporantur. Quod fieri non aliter potest, quam sic, ut partes abiiciendae, quaecunque eae demum sint, transversim dissecentur. Id quod neque ullam partibus plane emortuis afferre noxam potest. Est tamen ea moderatio adhibenda, ut ne eas, quas vitium quidem quodammodo attigit, sed nondum prorsus sideravit, partes deglubamus; sed pedetentim ac suspensa manu solas penitus corruptas a sano corpore separemus. Siquidem non raro evenit, ut, quae quoddam quasi initium corruptionis contraxerant, partes, perfecta plane emortui separatione medicamentisque tum intus assumptis, cum foris adhibitis, opinione citius, virtutem vitalem recipiant. Interea vero etiam, quae vasa sanguinem vehementia, qui nervi insigniores per eas, quas incidimus atque separamus, partes hinc inde discurrant, diligenter considerandum est, ac summa cura cavendum, ne arteriae venaeve maiores aut nervorum trunci praecidantur. Quam ob rem aut enitendum est, ut partes putridas, quibus vasa illa cinguntur, curiosius deglubamus; aut etiam aliquid corrupti circum circa relinquendum est, eiusdemque separatio futurae curationi committenda, quae adhibitis etiam medicamentis paulo post insequi solet. Fere autem inter ipsas
illas,

illas, quae ad satis magnum putredinis gradum pervernerunt, partes reperiri solent vasa, quae quandam adhuc retineant integritatem. Sic, ut exemplis his utamur, in brachio, in cubito, circa articulum cubiti, circa carpum, atque etiam in artubus inferioribus, inter partes deglubendas haud dubie invenies vasa, quodam modo adhuc integra, quamvis necesse fuerit, membrum ad ossa usque concidere. Horum autem vasorum beneficio humorumque per ea motu virtus vitalis redit, partesque quodam modo vitatae in integrum restituntur. Quare non maiora solum, sed minora etiam, si quae non prorsus fragilia occurrunt, vascula conservari debent. Atque id ipsum est, quapropter plagas illas, non prout fors fert, sed habito curioso delectu, in aliis aliisque locis, in hac vel alia propinquitate, & in linea potissimum recta faciendas esse praecepimus. Haec autem omnia si ita, uti praecepimus, Chirurgus exequetur, non incurret in reprehensionem PLATNERI, qui *crustam excidere, vel vi a vivo diducere vetat, quoniam cruenta sectione nova subinde inflammatio creatur* a). Nos enim neque ullam vim, neque cruentam sectionem, probavimus, dum istud genus deglubendi explicavimus.

§. X.

Posteaquam haec (§. IX.) facta sunt, humor corruptus, si quis subest, leniter exprimendus est & linteo panno molliori detergendus. Deinde si in vexatis, contusis & collisis fragmenta ossa a reliquo osse ita separata sunt, ut spes nulla sit, ea rursus cum osse glutinari posse,

a) Vid. Io. Zach. PLATNERI *Instit. Chirurg.* §. 210.

posse, sique ea vel digitis, vel ferramentis exenta sunt, dum scilicet & scalpello, & eo instrumento, quod figuram folii myrti habet, partes ossi vicinas latius diduximus; porro quoque si in vulneribus ossium partes eorum quaedam carie exesae aut quacunque ratione vitiatae apparent; aut si omnino necesse fuit, ad ossa usque plagas altas imprimere; etsi in omnibus his casibus satis sanguinis ex partibus non prorsus corruptis erupit: tunc & ossibus, & partibus mollioribus semicorruptis, & toti parti affectae medicamentis idoneis, extrinsecus adhibendis, succurri debet. Ossibus tum plane detectis, tum solo periosteo contactis, medemur, infuso in plagas illas altas medicamento quod habet, Olibani, Mastichis, Sarcocollae, Myrrhae, veri balsami Peruviani, veri olei ex caryophyllis aromaticis destillati, pares portiones, & balsami Fioravanti tantum, quantum satis est, ut illa omnia supra lenem ignem in linimentum liquidius coeant. Arida vero illa diligentissime antea conteri debent. Hoc igitur linimentum concalescentum in plagas illas liberaliter infundi oportet, sic ut ossa nudata ab eo alluantur. Neque in his casibus tantum, sed ubicunque ossibus vitiatis opitulandum est, compositio haec multum boni praestat. Partes osseae, balsamo hoc conditae, siccis linamentis contegendae sunt. Supra linamenta ea in plagas illas partium molliorum inspergitur aridum medicamentum, quod constat ex myrrhae subtilissime tritae uncia una, salis ammoniaci uncia dimidia, camphorae drachma una, nitri tantundem, quae conteruntur miscenturque. Atque hic quidem pulvis inspergitur liberaliter & sic, ut primum pulveris stratum siccis linamen-

is contegatur, deinde iterum ex pulvere inspergatur, idque rursus linamentis siccis contegatur, & sic porro fiat ex pulvere & linamentis, invicem impositis, stratum supra stratum, ut vocant Chemici, donec omnes plagae ad summam usque partem impletae sint.

§. XI.

Sin os neque vitiatum, neque quocunque modo laesum, neque ipsum, aut eius periosteum per vulnera Chirurghi nudatum est, balsamum illud, ossibus dicatum, non adhibendum est, sed solummodo pulvis, de quo supra diximus, eodem uti §. praeced. modo, una cum siccis linamentis, per plagas a Chirurgo factas spargi debet.

§. XII.

Plagis omnibus utrolibet modo (§§. X. XI.) bene nutritis, necesse est, ut non modo tota superficies partis affectae dicto (§. X.) illo pulvere conspergatur, verum etiam ut ipsae partes vicinae adhuc integrae eodem, quo alias fieri solet, modo scarificentur, & facta vulnuscula eo ipso pulvere nutriantur, tandemque omnia loca, tum ubi maiora illa, tum ubi minora haec vulnera Chirurgus inflixit, oleo ex resina terebinthina destillato perfundantur. Tum vero membrum ita curatum linteo panno simplici, hoc est, non complicato, laxius circumcirca obvolvi, calidisque fomentis, quam assiduissime, interdiu & noctu superimpositis, foveri debet.

§. XIII.

Atque si hac, non alia, via medendi (§§. X. XI. XII.)

XII.) ingrediemur, tum demum fomentationes illas, quas & veteres & recentiores Auctores laudaverunt, utiles & efficaces esse comperiemus. Chirurgus autem solis compositionibus contentus esse poterit, quas HEISTERVS magna cura collegit, & in utilissimo libro chirurgico, quem omnes norunt, eiusque capite de gangraena & sphacelo descripsit. Ex his igitur alias aliasve facile eliget ille, qui facultates medicamento- rum cognitae & morbum aegroti, quem curat, per- spectum habet. Ita, ut exemplis quibusdam utamur, fomentatio, quae constat ex aquae calcis vivae libra una, spiritus vini camphorati unciis tribus, & salis am- moniaci uncia vel dimidia vel integra, in eo gangrae- nae & sphaceli genere, quod vehementiorem inflamma- tionem insequitur, plurimum boni praestat, & partes gangraenosae vicinas inflammataeque in melius transdu- cit. Idem etiam praestat fomentum, quod fit ex balsa- mo vitae externo, hoc est, sapone Veneto, sale tartari & oleo terebinthinae, calcis vivae aqua solutis dilu- tisque; item cataplasmata, quae ex sic dictis *speciebus pro Cataplasmate* fiunt, dum haec ex aqua coquantur, debitaque saponis Veneti & croci orientalis copia con- diuntur.

Sin alibi nulla vehementior inflammatio praeces- sit, & nihilo minus tamen loca, sphacelo fideratis simi- lia, putredinis gradus varius, partes affectae praetumi- dae & in corruptionem proclives, animadvertuntur, id quod in vulneratis, in iis, quos aqua intercus male ha- bet, in tumoribus oedematosis, in senio confectis, & ubique, ubi malum magis languorem, quam vehemen- tiam motuum vitalium consequitur, fieri solet; fomen-

22 *De Membrorum amputatione varissime administranda,*

tationes sequentes magis idoneae sunt: Scilicet sumuntur Scordium, absinthium, abrotanum, ruta recens, singulorum manipuli duo, Chamomillae florum manipulus, eaque ex aqua aliquandiu coquuntur, donec decoctionis librae duae supersint, quibus adici debent spiritus theriacalis unciae quatuor, saponis Veneti unciae duae, salis fossilis, seu gemmae, uncia dimidia aut aliquando etiam uncia integra. Aut fomentum, quod ex his fit: Scordii, rutae, absinthii, matricariae herbae, singulorum manipuli duo; menthae, abrotani, singulorum manipulus, quae ex oxycrato coquuntur, ut decoctionis libras quatuor habeamus; quibus & salis fossilis uncia dimidia & spiritus theriacalis unciae duae, tres, quatuorve admisceri debent. Item fomentum, in quo sunt globulorum martialium unciae duae ^{a)}, salis ammoniaci uncia una, aquae purae sextarii octo, quibus inter sese commixtis solutisque affunduntur duo sextarii Spiritus vini rectificati. Aut id, quod habet, aluminis crudi, vitrioli albi, singulorum uncias duas cum drachmis duabus, spumae argenti, myrrhae, singulorum unciam unam, gallarum Turcicarum uncias duas,

^{a)} Quia veremur, ne non omnibus nota sit compositio haec, eam adiicimus. Habet autem ferri scobis partem unam, tartari albi partes duas; quae conteruntur; contritis affunditur Spiritus vini Gallicus ad eminentiam digiti transversi. Humor ad siccitatem usque igne expellitur. Iterum affunditur spiritus tantumdem, iterumque expellitur, idque toties fit, donec massa exsiccata apparet quasi resinosa. Ex qua formantur globuli ovo gallinaceo fere aequales.

duas, baccarum & juniperi & lauri, singulorum unciam unam, sabinae, rutae; singulorum pugillos tres, quercus foliorum manipulum unum cum dimidio, aeruginis unciam dimidiam, camphorae drachmas duas, lapidis calaminaris drachmas sex, quorum contritorum commixtorumque unciae duae ex aquae sextariis quatuor, aut ex aceti sextariis duobus totidemque sextariis aquae purae percoquuntur *a*).

At fomenta, quae habent aut spiritus vini Gallici uncias tres, myrrhae in tenuem pulverem contritae, & aloes, singularum unciam dimidiam, unguenti Aegyptiaci drachmas tres; aut scordii decoctionis vinosae uncias duodecim, aceti cum ruta, & aceti cum rosa, singulorum uncias quatuor, spiritus theriacalis uncias tres, salis ammoniaci unciam unam; aut aquae calcis vivae sextarios quatuor, spiritus theriacalis vel etiam matricalis sextarios duos, aceti vini sextarium unum, elixirii proprietatis uncias sex, unguenti Aegyptiaci uncias duas; aut aquae cum floribus sambuci decoctae uncias decem, vini cuiuslibet uncias octo, aceti cum lilio convallium uncias tres, spiritus vini cum camphora, spiritus theriacalis vel etiam matricalis, singulorum uncias duas, spiritus acidi ex sale communi drachmas duas; superimposita ipsis partibus corruptis, earum putredinem coercent, partes nondum penitus corruptas ad sanitatem perducunt, easdemque stimulant, ut id, quod penitissime corruptum est, ab eo, quod integrum est, facilius citiusque solvant.

Deni-

a) Hanc compositionem vocare solent *Species pro decocto nigro*.

Denique fomentationes, quae fiunt ex scordii manipulis duobus, malyae manipulo uno, althaeae pari portione, lavendulae florum manipulo dimidio, lini feminis farinae unciis tribus, saponis Veneri unciis duabus, salis ammoniaci totidem unciis, olei ex lini semine expressi uncia una, cum haec vel ex aqua & aceto, vel ex oxycrato, coquuntur, ut cataplasmatibus temperatissimam habeant, molliendo profunt, crustasque solvunt, & suppurationem adjuvant.

De omnibus autem his fomentationum generibus id tenendum est, eas, quae molliendi facultatem habent, idoneas esse, si crustae durae & siccae omnia strangulant; cum acidis vero liberaliter commixtas prodesse valde putridis; has denique, quae multum spirituosae aut salis, aut medicamenti roborantis habent, aptiores esse, si tumor mollior & totum corpus plenum est humidumque.

§. XIV.

Usus autem assiduus harum fomentationum post quodque horarum duodecim intervallum partes gangraena sphaceloque affectas in melius mutabit. Atque, hoc ipso tempore elapso, pars affecta a pulvere illo linamentisque in plagas immixtis liberanda erit, & quidquid ex partibus putridis corruptisque solutum videbitur, extrahendum abiiciendumque. Quo quidem facto, omnia illa, quae §§. X. XI. XII. praecepimus, iterum iterumque & assiduo fieri debent. Post tertium quartumve intervallum horarum duodecim iam pus bonae notae apparere solet, sanationemque promittere. Neque tum alia re opus erit, nisi ut cortex Peruvianus

mus intus assumatur, & membrum affectum extrinsecus recte curetur.

§. XV.

Quod usum corticis huius attinet, is vel per se, vel cum succo baccarum sambuci igne inspissato, quem Roob vulgo nominant, aut cum Syrupo cydoniorum, cinnamomi, aurantiorum, aliisque cardiacis, in formam electuarii coactus, dari potest. At si cortex alvum deiciat, usus eius per se omittendus est, dandumque ex eo factum extractum, vel infusum quoque. Si vehemens febris est, si magnus calor hominem extorret, si sitis urget, cortex inutilis est, dandaque sunt, quae febrem minuunt, quae refrigerandi facultatem habent, qualia fere sunt, quae vulgo temperantia vocari solent. Ubi vero corticem proficuum fore putamus, is pro varia conditione mali & aegrotantis primum omni hora, deinde omni bihorio, tum post tres quatuorve horas, ad drachmam dimidiam aut scrupulos duos sumi debet. Tumque praebio cuique adiici possunt aut aliquot guttulae spiritus salis communis, vel olei vitrioli glacialis, aut aliquot grana aluminis crudi vel terrae dictae laponicae *a*). Quibus omnibus in magna aegrotantis imbecillitate iungi potest haustus vini ex genere acidorum. Perspirationem ut plurimum recte augemus infuso tenui eoque fervido florum chamomillae, quod etiam *clar. PRINGLE*, Medicum Britannum, probasse legimus *b*).
D Vires

a) Id quod etiam *cl. WALL* probat; de quo vid. *Sammlungen verschiedener die Fiebrerrinde betreffender Abhandlungen &c. S. 104. u. folgg.*

b) Vid. periti huius viri *Versuche von den Feldkrankheiten.*

Vires aegrotantis sustinemus eodem victu simplici, quem *clar.* PRINGLE loco citato commendat. Potui-
damus aquam cum aceto, diluta iuscula carnis vel vitu-
li, vel pulli cohortalis, diluta decocta avenae excortica-
tae, hordei excorticati, adiecto vel aceto, vel mali citrei
succo &c. Sed haec aliaque latius explanare iam
non vacat.

§. XVI.

Verum de curatione externa adiici plura debent.
Itaque si post usum medicamentorum (§. X. XI. XII.)
pus moveri coepit, pulveris illius inspersio in plagas
omitti, neque terebinthinae oleum adhiberi debet (§. X.)
At usu fomentationum mollientium assiduo, adhibi-
toque illo unguento digestivo, cuius compositionem
paulo post docebimus, suppurationem iuvare, eandem-
que ad quartum, sextum vel octavum diem usque au-
gere convenit; neque fomenta minuire, multo minus
intermittere, aut nimia pressione nimisque operosa pu-
ris extersione partes molles humore illo salutari spolia-
re, donec suppuratio satis liberalis utrumque, modeste
tamen, fieri iubet. Suppuratio enim illud ipsum natu-
rae opus est, ubi partes integrae turba malorum, qui-
bus sepiuntur, sese paulatim evolvunt, partesque cor-
ruptas a se, mirabili interdum modo, segregant. Na-
turae igitur tam salutaria molienti adesse Chirurgus de-
bet, atque scalpello, forfice; aliisque ferramentorum
generibus, partes corruptas magis ac magis, sed quoad
eius fieri potest, sine nova cruentatione, separare atque
abscindere; idemque in interioribus facere, adeoque
examinatis sedulo ossibus, id, quod ex iis vitiatum, ca-
rie

rie exesum, fractumve est, partim scalpello, partim instrumento illo, quod figuram folii myrti habet, dilatare, oculis apertius subiicere, &, si absque nova vi fieri potest, fragmenta extrahere, deinde partes osseas balsamo illo ossibus dicato (§. X.) oblinire atque contegere, partes vero molliores modo ficcis linamentis moliter contegere, modo his unguento digestivo aut quocunque, (aut potissimum illo, quod statim describemus) adiecta myrrhae essentia perlitis, nutrire; atque haec omnia, quam fieri potest, cito agere, aërem externum, magisque etiam frigidum, arcere, aegrum igitur in conclavi percalefacto curare, simulque haud procul ab affecta parte habere prunas; eademque ratione ulcus, dum puris permultum exit, quotidie bis detegere & deligare; ante quamlibet deligationem ossa oculis perlustrare, digitis contrectando & ope specilli tangendo explorare, atque si totum aliquod os vitiatum est, aut maius eius fragmentum cum reliquo osse glutinari non posse videtur, utrumque a partibus mollioribus scalpello separare atque extrahere, aut aliam aliamve ossis partem scalpro radere, modiolo perforare, & hac ratione, aut etiam pro rerum natura solo illo ossibus dicato balsamo (§. X.) exfoliationem vitii separationemque moliri, in ipsa deligatione ossa laesa semper eodem illo balsamo, partes vero molliores unguento digestivo, myrrhae essentia, balsamo mastichis aliisve balsamis spirituosus temperato, nutrire, atque ad id uti vel unguento digestivo quolibet, vel hac potissimum eius compositione, quae habet, olivarum olei libram dimidiam, ligni santali rubri unciam, quae coqui debent, donec oleum rubro colore satis infectum sit, quibus percola-

tis adiicitur cerae flavae libra una, resinae terebinthinae libra una cum dimidia; quae posteaquam iterum efferbuerunt, balsamo Peruviano condiuntur. Atque haec est nobilis illa compositio unguenti digestivi, quam supra plusquam semel laudavimus. Convenit potissimum tum, cum nimis liberalem suppurationem non facile fert ossium vicinitas.

§. XVII.

Atque hoc ipsum medicamentum, aut aliud ipsi non absimile, haud dubie fuit id, quo Nobilis illa foemina GENEVIEVE servavit hominem illum, cuius brachium, sphacelo corruptum ac pro immedicabili a Medicis & Chirurgis habitum, narrant ad veram sanitatem admirando modo rediisse; quanquam medendi ratio ea nos non ita, uti alios fortasse, in admirationem rapit. Scilicet Medici & Chirurgi de salute hominis illius desperarunt, eumque, cum resectionem brachii pati nollet, deseruerunt, eo quidem curationis tempore, ubi vel solius naturae, malum vincentis, beneficio, vel medicamentorum ab iis ipsis adhibitorum auxilio, sanitas iam in propinquo esset, cum, sphacelo iam coercito, pus moveri, atque in locum plerarumque partium mollium omniumque integumentorum perditorum nova caro ex ipso humeri osse enasci, ac putridas illas partes detrudere coepisset. Quo temporis articulo in auxilium vocata foemina GENEVIEVE pulvisculis antispasmodicis & temperantibus, & ungento arcano suo pus iamiam motum alere, totumque brachium ad sanitatem perducere, facile potuit. At hoc illud est, quod simul & admiramur, & Medicis atque Chirurgis indignum

gnum iudicamus, ipsos opinionibus anteceptis suis eo abreptos, tamque morosos & immisericordes fuisse, ut miserum, quem curandum acceperant, ope consiliisque suis destituerent. Sed satis poenarum dederunt.

§. XVIII.

Neque casus ille solus est & unicus, ubi Medici & Chirurghi, non indocti aut imperiti illi quidem, sed non satis prudentes, de artuum sphacelo affectorum sanatione desperantes, eorum amputationem miseris hominibus decreverunt, hi vero ipsi eorumque amici repugnarunt, & malum medicamentis quibusdam facile parabilibus vicerunt. Unde discere debemus, ad auxilium, tam triste tamque anceps, admodum lente festinandum esse, ne ars & artifices fama periclitentur. Sed nunc interrogabit aliquis, quid tum, cum remedia illa omnia incassum adhibita sint, faciendum esse nobis videatur. Annon saltem tum satius foret, experiri remedium anceps, quam nullum, quae est illa formula loquendi, qua uti medentes solent, si de hominum salute exitiove breviter & absolute decernunt. At vero cum medentes saepenumero pro remedio anticipati habeant id, quod plane nullum est, cumque istiusmodi formulae propemodum lubricae dici mereantur, illam quoque parum aut nihil ad rem pertinere iudico, paulo fortasse fidentius. Mentem igitur meam apertius exponam. Omnis videlicet sphacelus vel ex vitio intus orto fit, vel causam sequitur, sanum corpus extrinsecus laedentem *a*). Si vitii genus illud erit, ni-

D 3

hil

a) CELSVS Lib. V. C. 26. putat, gangraenam (ergo etiam sphacelum) non nisi malum corrupti vitiosique corporis esse.

hil proficere amputatio poterit, nisi ipsa causa mali intus latens fuerit evicta. At quis erit, qui tabem, qui scorbutum, qui imbecillitatem ex senio, qui hydropem, qui malum corporis habitum tam brevi tempore vincet? Itaque quia mali causa neque ante amputationem tolli potest, ne amputari quidem in vivo corpore debet, nisi fortasse placuerit hominem iugulare. Interrogo enim unumquemque ex Medicis & Chirurgis, annon hoc esset, hydropicum iugulare, si ipsi crus sphacelo affectum supra genu abscinderetur? Iam vero idem, quod de hydropicis, de aliis etiam, qui longis morbis laborant, verum est. Scilicet membri amputatio inutiles dolores infert, mortemque maturat. Sed non desinet ille interrogare, quaeretque, an igitur hominem tam miserum deferere debeant medentes? Non debent deferere, sed rationali methodo mederi tum vitio intus latenti, tum membro affecto, atque ab hoc abscindere id, quod plane corruptum est, non tamen in sana parte, ne inutiles dolores, indeque futura alia symptomata mortemque accersant. Abscissoque eo, quod plane emortuum est, sanationem reliquam naturae medicatrici committere, eandemque remediis intus & foris adhibendis convenientique victu adiuvaré, si que ager morietur, cogitare, ipsum & medentes morbo victos esse.

§. XIX.

Sin gangraena & sphacelus in homine antea bene valente a vi quadam extrinsecus illata coeperunt, iudicium non ita facile, quam quidem §. praeced. expromere licet. Audeamus tamen, atque de hoc etiam casu senten-

sententiam nostram ostendamus. Primo autem videndum est, an curatio idonea praecesserit, an mali causae, in ipso membro affecto antea haerentes, sublatae sint nec ne? Si horum nihil factum est, antea necessario fieri debent, nec protinus demi membrum, quod reddi nequit. Quodsi vero curatio idonea adhibita fuit, tunc debet considerari partis affectae conditio. Etenim malum aut serpendo latius crescit, aut iam iam subsistit. Si crescit, multa sunt, quae dissuadeant efficacem hanc chirurgiam. Corpus enim vehementer aegrotat atque febricitat, & totum quasi inflammatum est; quae profecto non possunt non augeri ea curatione, quae vel sanissimum hominem opprimere possit. Ac ne amputatio quidem, ut vulgo putant, fieri in sana parte potest, cum malum nunquam non pateat quam latissime. Solus digitus, panaritii, barbæ ita dicti, genere pessimo illo affectus, post breve temporis spatium ipsas glandulas axillares inflammat, pedumque digiti, si gangraena tenentur, glandulas inguinales, non magna interposita mora, inficiunt. Itaque in ea ipsa parte, ubi amputatio fieri solet, malum radices iam altius egit. Quod igitur necessario nova capiet incrementa, si pars truncata eo fasciandi genere constringetur, quo carere non possumus, nisi hominem profusione sanguinis exhauriri velimus. Ex quo intelligi potest, amputationem in hoc etiam casu non anceps esse remedium, sed plane nullum. Siquae fortasse aliquando accidat, ut homo nihilo secius vitam retineat, fatendum esse, naturam & morbo & saevitiae Chirurgi secantis restitisse, & simul fuisse medicatricem victricemque. Nihil ergo medenti relinquitur, nisi ut
illa

illa (§. VII–XVI.) assiduo fiant, donec malum serpere desinat, & remittat concitator sanguinis motus. Quo facto, apparebit, an pars servari possit, nec ne? Servari autem poterit, si corruptum abcessit, & ex interioribus, ossibusque ipsis nova caro propullulare coepit. Quo quidem loco non possumus, quin observemus, signum illud corruptionis, quod a defectu sensus desumi solet, *Perillustis* HALLERI experimentis quodam modo incertum redditum esse, quibus quippe evictam periosteorum insensibilitatem esse multi clarique viri putant. Nostra de his rebus experimenta fere cum HALLERI doctrina congruunt, nisi quod pericranium nunquam non quam sensilissimum deprehendimus *a*). Sed quicquid huius rei sit, id tamen ex experimentis illis consequitur, non protinus de integritate periostei & ossis ipsius desperandum esse, etiamsi periosteum membri sphacelo affecti absque doloris sensu compungitur, secatur laceraturque; ideoque usum medicamentorum §. VII–XVI. propositorum non protinus omittendum esse. Sin ex ossium manifesta corruptione intelligitur, membrum servari non posse, quod fere fit, si homo perperam curatus fuit; resecari debet & in sano quidem corpore, si vires hominis sustinere tam atrocem curationem posse videntur. In hoc enim casu illud

a) Vid. de controversia illa: *Memoires sur les parties sensibles & irritables etc. par Mr. de HALLER* T. I–IV. Item, *Abhandlung des Herrn von Haller, von den reizbaren und empfindlichen Theilen des menschlichen Leibes, verdeutscht und geprüft von D. Carl Christian KRAUSEN.*

illud remedium est quidem anceps, attamen verum remedium, quia aliud non licet reperire, & quia nullum aliud vitium in corpore, quo minus curatio ea fiat, prohibet. Sin homo imbecillior est, res fere desperata est. Neque enim homo amputationem in sana parte sustinebit, neque putre membrum sine futura noxa corpori sano adhaerebit. In tam ancipiti re ego quidem vasis sanguiferis maioribus vinciendo antea prospicerem, deinde inutile pondus in vicinitate sanae partis, sed non in hac ipsa, abscinderem abiceremque, & medicamentis foris intusque adhibitis malo, quod reliquum esset, resisterem, convenientique victu viribus hominis confulerem. Quae si crescent, haud dubie corruptae etiam partes molliores abscedent. Quod si continget, non difficilis erit abscissio partis osseae, quae corrupta relictæ fuerat. Quo factò, ulcus medicamentis, quae carnem alunt, & ossibus nudatis idonea sunt (§. X.) ad sanitatem perducendum erit. Haec omnia non modo rationi congrua sunt, sed experimentis quoque confirmantur. Pauciora enim apud Observationum collectores reperies exempla, ubi amputatio, serpente adhuc malo & vehementer febriente homine instituta, salutem attulit, longe plura vero, ubi malum, quod remiserat, diu postea toleratum, & serius demum resectione membri, eaque nonnunquam parum idonea, sublatum fuit. De quibus legi meretur supra laudatus SCHAARSCHMIDIVS *a*). Sed obiicis, nos parum nobis constare, cum aliud proposueri nus, aliud vero iam

E

conce-

a) Ab omnibus sane legi debent *Auctoris* eius *Sammlungen* supra excitatae.

concedamus. At obiicere defines, si cogitaveris, primo, vix eventurum esse, ut homo, qui idonea ratione foris intusque medendi ab initio morbi tractatus non convaluit, deinceps convalescere possit, si tam atrox curatio supervenerit; deinde vero aegrotos illos, qui inepte a medentibus curati, aut prorsus neglecti, adeo tristi auxilio indigent, non de nostra artisque inconstantia, sed de propria sua negligentia aut artificum imperitia & stupore conqueri debere; item nos potissimum adversus amputationem in sana parte faciendam disputare, inutilesque inde pendentes dolores abhorrere, non vetare, quo minus id, quod plane corruptum est, refecetur abiiciaturque. Sed satis de illis. Praecedere autem debuit tractatio haec ceu generalior. Iam vero dicendorum ordo postulat, ut de malis illis agamus, quae Chirurgis ansam dare solent, artus ideo amputandi, ut mala illa ipsa, gangraena & sphacelus, avertantur & caveantur. Quod quidem nonnulli ita festinant, ut artus misere contusos collisosque protinus & antea abscindant, quam alia remedia experiantur. Quorum praecipitem secandi faevitiam probare nullo modo possumus *a*).

§. XX.

a) Improbant etiam alii. Vid. *Recueil des Pièces, qui ont concouru pour le Prix de l'Académie Royale de Chirurgie* T. III. p. 490. dicitur enim: Toute amputation faite sur le champ est en general dangereux par ses suites. Nos ipsi scimus, militem, cui in ipso loco pugnae ad Pragae urbem pugnatae brachium Chirurgi amputaverant, tertio quartove die post hanc manuum operam periisse.

§. XX.

Sequitur igitur nunc, ut dicamus de gravioribus artuum contusionibus, maximeque iis, ubi & partes carnae, & ossa ipsa, ita contusa & collisa sunt, quem ad modum fieri solet, si cui aut manus, aut pes, aut cubitus, aut crus, aut brachium, aut femur, a permagno lapide, a trabe, a curruum rota, a cochlea, a prelo, a telo graviori quocunque, &c. vehementius comprimitur conquassaturque. Quid autem erit de his similibusque casibus sentiendum? Etiamne isto modo vulneratus sanitatem facilius recipiet, si pars, tam graviter quidem affecta, nihilo minus tamen non a reliquo corpore abscissa fuerit, quam si membri amputatio vulnere accepto supervenerit? Respondemus, etiam si ab amputatione artus quam gravissime contusi & collisi manum abstinuerimus, nulla tamen mala graviora pertimescenda esse, quam gangraenam sphacelumque, aut sanguinis profusionem, cui resisti posse Chirurgus fortasse desperaverit. Iam nisi id, quod supra de gangraena & sphacelo, cum ossium collisione coniunctis, experimentorum vi adducti, docuimus (§. X – XVI), falsum sit; solus profecto metus futurae gangraenae, futuri sphaceli, ex contusis atque collisis ossibus oriundorum, Chirurgus non erit iusta causa artus contusos conquassatosque praecidendi. Quod si enim vitia illa iam iam exorta curare licet, multo facilius eadem nondum praesentia averti poterunt. Similiter etiam sanguinis profusio pertimescenda quidem erit, sed non propter eam membrum protinus abscindendum; id quod docebunt vel illi ipsi vulnerati, quibus aut cubitus, aut crus, a grandioris tormenti globo simul & truncatum, & in

E 2

parte,

parte, quae superest, vehementissime & sic contusum est, ut & trunci membri ossa in plura fragmenta diffra-
cta, & maiora vasa, sanguinem vehementia, misere lacerata
atque disrupta sint. Nam & hi sine illa artificiali am-
putatione sanitatem consequuntur, & sanguinis profu-
sio haud raro sine Chirurgi auxilio sistitur. Interea ta-
men nemo ignorat, graviores contusiones huius gene-
ris Chirurgis plerisque ansam hactenus dedisse membra
praecidendi, atque, si manus aut pes vehementius
conquassatus fuerit, Chirurgi saevitiam non modo cru-
ri aut cubito, verum haud raro ipsi femori vel brachio
expetiisse. Idque ii, qui illos sequuntur, primis etiam
diebus faciunt, dum scilicet vulneratus adhuc satis va-
let, antea nempe quam, quid curatio per medicamenta
effectura sit, experiantur; nam si homo iam imbecillus,
senio confectus, ex morbo praegresso aut ex ipso etiam
vulnere valde aegrotus est, ne membri quidem rescis-
sionem facere instituunt. Equidem existimarim, recti-
us factum iri, si hominis sano cruri aut femori, homi-
nis non lacerato cubito aut brachio aequae atque con-
tuso pedi aut contusae conquassataeque manui ita par-
ceremus, ut malis ac symptomatibus a parte conquas-
sata metuendis in ea ipsa parte affecta & in toto cor-
pore idonea curandi ratione occurreremus, neque ho-
minem vulnere iam satis afflictum nouo vulnerandi ge-
nere eodemque grauissimo pessumdaremus. Sed num
id fieri quoque possit, fortasse quaeris. Responsionem
dabunt exempla sequentia, quae tanto confidentius pro
causa nostra adducere poterimus, quanto notiora sunt
tum pluribus, qui ipsi vulnerati fuerunt, cum & prae-
cipue Medicis & Chirurgis castrensibus admodum mul-
tis.

tis. Itaque experimenta illa ipsa, quae in nosocomiis castrensis nostris nuperrime videre licuit, atque etiamnum oculis usurpare manibusque palpare licet, pro artubus contusis atque collisis intercedent, eorumque amputationem improbabit.

§. XXI.

Videlicet cum in nosocomia castrensia nostra importatus est aliquis, cui grandioris tormenti globus vel alia causa violenta aut pedem, aut crus, aut manum cubitumve a corpore vel prorsus abstraxit, vel adeo perripit, ut pars illa cum reliquo corpore adhuc quidem, verum interposita exigua carnis cutisque portione, cohaereat, sic ut nulla plane spes sit, partem ita laceratam cum corpore glutinari posse; tunc primum in casu quidem postremo exiguam illam cutis & carnis partem discindimus, partemque inferiorem, inutilem futuram, a superiori plane separamus; ac tum in casu utroque fragmenta ossa, forte eminentia & nocitura, ferris ad id adaptatis praecidimus, idemque facimus, si ossa illa, eorumve fragmenta, firmiter cum trunco membro cohaerent, si hinc inde quodammodo vacillant; quo quidem casu a ministris adstantibus ea immobilia praestantur. Hoc quidem a nobis ita fieri non negamus. At nemo, speramus, erit, qui hanc discissionem resectionemque pro illa amputandi ratione, quae magno cultro illo magnaue ferra in ipsa integra corporis parte administratur, habebit, aut alteram alteri aequiparabit. His factis, fragmenta ossium minora; si in sola carne haerent, si cum reliquo osse truncato aliquantum quidem, sed nimis parum, cohaerent, paulo

studiosius perquirimus, & quicquid eorum absque vi vel nova sanguinis profusione separari potest, istud aut solis digitis, aut scalpello etiam adhibito, protinus extrahimus. Tum truncam partem manibus leniter comprimimus, permulcemus atque figuramus, longitudinem eius a superioribus versus inferiora potissimum sequendo. Deinde truncam partem ex ratione, quam licuit, naturaliter figuratam, siccis linamentis admodum multis bene contegimus & defendimus, vulneris vero oris extrinsecus imponimus unguentum digestivum, myrrhae essentia, aut mastichis balsamo, temperatum. Postea truncam partem eo deligandi genere, quod post factam amputationem artificialem adhiberi solet, deligamus, ac paulo quidem arctius, sed ita tamen constringimus, ut neque dolor, neque inflammationis periculum inde oriri queat. Partem ista ratione curatam perfundimus ea spiritus vini rectificati copia, quae per fascias & linamenta ad laesam usque partem penetrare possit. Postea curamus, ut pars ipsa in linea recta extensa sit, & quam fieri potest, molliter cubet. Deinde partem deligatam primis temporibus, & antea quam largior suppuratio animadvertitur, aut semel quotidie, aut pro rerum natura aliquando etiam rarius, orta vero suppuratione, quotidie bis, resolvimus, rursusque obligamus, ea quidem ratione, ut & quicquid ex ossibus attingere possumus, & ipsas partes carneas linamentis, balsamo mastichis, vel balsamo Fioravanti, vel alia quadam essentia balsamica madefactis, contegamus, quo nimis larga suppuratio quodam modo cohibeatur avertaturque. Atque in singulis quidem deligationibus operam damus, ut omnia fragmen-

ta ossea minora, quae cum reliquo osse in unum coire & glutinari non posse videntur, paulatim separemus. Fragmenta ossis vero, maiora illa, quae truncum os praestabunt, non modo quam quietissima esse iubemus, verum etiam, ubi necesse est manibus, ut supra ostendimus, permulcemus, pauloque arctius, modeste tamen, fasciis constringimus, eorumque coalitum adiu-
vamus. Sin eiusmodi fragmentum, elapso mensis spatio, cum reliquo osse non confertur, sed magis etiam ab eo secessit, nec tamen prorsus separatum est, eo nitimur, ut id leniter movendo, sursum elevando deorsumve trahendo, aut ope scalpelli deglubendo, a partibus carneis separemus, quae fortasse paulo superius ad ipsum usque articulum tendunt, non sumus solliciti, eaque forti suae relinquimus *a*). Illa vero minora, breviora,

- a*) *Felix WÜRZIVS*, & *Govey* iam olim, uti apud *HEISTERVM* l. c. p. 169. legi potest, fissuras ossium extremis artubus idonea fasciandi ratione curaverunt. Sin aliquando, quod tamen animadvertere nobis nondum licuit, membrum truncatum adeo usque longis ossium fissuris affectum fuerit, quae ad articulum usque ascendant, neque fasciis constringi & curari possint; nos, hoc mali genere deprehenso, iis in locis, ubi nulla magna vasa sanguifera decurrent, plagas duas faciemus & tam longas, quam truncata pars ipsa erit, scilicet ab ipso articulo usque ad finem trunci protensas, & tam altas, ut os nudetur, & in tantum ab se invicem distantes, quam latum erit ossis fragmentum eximendum. Cutis carnisque partem,
inter

40 *De Membrorum amputatione rarissime administranda,*

viora, acutiora, cum osse reliquo non coalitura, modo supra iam dicto, quantocyus fieri potest, & primis quidem sex vel octo deligationibus, tollere conamur; in quavis vero deligatione partes carneas versus inferiora manibus modeste deducimus, truncamque partem fasciis, quam licet, arcte constringimus, eamque ad finem curationis usque quotidie bis aut ter spiritu vini perfundimus. Atque hac quidem medendi via id consequimur, ut ii, qui isto modo vulnerati erant, quarto quintove mense sanitatem, qualem possunt, recipiant.

§. XXII.

Sunt tamen aliae quaedam observationes necessariae. Itaque si vulneratus, ut fere fit, ex nimia sanguinis profusione imbecillus factus est, id nobis potissimum curae est, ut iuscula carniū, quibus varia olera inferbuerunt,

inter plagas ambas illas comprehensam, scalpello & ferramento illo, quod figuram folii myrti habet, ab osse separabimus, cum eo tamen, ut vasculis, per partem eam ipsam pertextis, quoad eius fieri possit, parcamus. Deinde ossis fragmentum in loco articuli, ubi id adhaerebit, a ligamentis scalpello separatum, eximemus. Sique necessitas urgebit, vasa sanguifera, per partem carneam illam decurrentia, antea devinciemus, & post demum eximemus fragmentum illud. Quo quidem exempto, vascula illa a vinculis liberabimus, partem carneam in locum naturalem reponemus, vulnuscula, acubus facta, quotidie bene nutriemus, totamque partem truncam eo, qui hoc ipso §. dictus est, modo curabimus.

buerunt, eius imbecillitati succurrant, ut aegro paululum vini, aqua diluti, porrigatur. Praeterea corticem Peruvianum ad drachmam dimidiam omni quatuor horarum intervallo elapso damus, donec arteriarum pulsus satis magnus esse, ac pus, idque bonae notae, moveri coepit. Tum carnem damus, oleribus variisque alicae generibus adiectis; itemque aquam cum aceto aut spiritu vitrioli. Eo tempore, quo puris nimia copia fertur, nec non tum, cum ulcus cicatricem contracturum esse videtur, alvum semel aut bis dato sale amaricante solvimus, posteaquam per aliquot dies pulvisculos absorbentes aeger sumit. Porro interdum tenue infusum corticis Peruviani, ante & post cibum vero Elixirium roborans acidulatum, versus noctem pulvisculum, ex parte una corticis Peruviani & quarta parte medicamenti absorbentis compositum, damus. Elixirium istud roborans haec habet: Extracti absinthii unciam dimidiam, extracti gentianae rubrae, extracti centaurei minoris, extracti malorum aurantiorum immaturorum, extracti trifolii fibrini, singulorum drachmam unam, spiritus vini rectificati uncias quatuor, aquae menthae vinosae unciam unam, quibus leni igne solutis colatisque addimus spiritus nitri dulcis unciam dimidiam, olei vitrioli guttas triginta.

§. XXIII.

Praeterea (§. XXII.) istius generis aegrotos in febrem incidere rarum non est. Febris magno horrore, ipso interdum dentium stridore, incipit, hominemque aut per semi horam, aut per horam, & diutius quicque concutit; tum mediocrem calorem excitat, & post tres

42 *De Membrorum amputatione rarissime administranda,*

quatuorve horas sudore leni finitur; deinde per horas duas tresve quiescit; post rursus incipit, & finitur ut ante. Aliquando alvus simul deiecitur. Febris autem huius modi fere moveri solet, si stomachus parum concoquit, si cibus multus, crudus, pinguis, & qui facile corrumpitur, assumtus est; si pus a venis resorbtum sanguinem inficere & inflammare coepit; si aer impurus hominem pessum dedit, quod in nosocomiis vix ac ne vix quidem evitari potest. Huic autem feбри protinus occurrendum est, ne sanguinem in putridam saniem dissolvat, neque ipsa in valde putrem transeat. Quam ob rem si febris sine alvi deiectionibus est, pulvisculum ex rhabarbaro & ipecacuanha compositum damus, hominemque vomere cogimus; si & alvi deiectio est, hoc idem altero, interdum etiam tertio, die facimus, interdum vero aliquantum elixirii roborantis §. anteced. praescripti damus; versus somni tempus homini, qui mane vomuit, damus drachmam dimidiam aut scrupulos duos pulveris anodynii simplicis, qui haec habet: radicis serpentariae Virginianae, zedoariae, elaeosacchari ex oleo foeniculi, singulorum scrupulos duos, cornu cervi usti grana sedecim, massae pilularum de cynoglossa-grana viginti quatuor. Praeterea quotidie damus & elixirium illud roborans, & pulverem quendam chinatum compositum, & decoctum ex speciebus roborantibus factum. Pulvis ille chinatus ex his constat: pulveris corticis Peruviani optimi drachmae duae, elaeosacchari ex oleo foeniculi, salis ammoniaci, singulorum drachma una. Species roborantes sunt ex his: Herbae veronicae, melissae, millefolii, singulorum uncia dimidia, menthae drachmae duae, chamomillae
florum

florum uncia una, papaveris erratici uncia dimidia, maiorum aurantium corticis drachmae duae, rasurae ligni sassafras, cassiae lignae, carui feminis, singulorum drachma una, corticis Peruviani unciae quatuor, radicis serpentariae Virginianae uncia una; quae concidenda sunt & conterenda. Medicamentis autem illis adhibitis vinci febris solet.

§. XXIV.

Haec haecenus de artubus truncatis. Sequitur de illo casu, ubi glans plumbea, aut informis gleba ferrea plumbeave, ossa pedis, manus, cruris, cubiti, ita perripit atque collisit, ut pars illa non quidem prorsus & sic, uti §. XXI. diximus, truncata sit, tam misere tamen contusa & collisa, ut huc illuc labet pendeatque. Quod si incidit, foramina, quae glans aut gleba fecit, ampliamus atque longe producimus, carnes ab ossibus separamus, & plagas usque adeo amplas facimus, ut ossa collisa, eo saltem loco, ubi transversim perfracta sunt, nudata sint & in potestate nostrorum digitorum. Fragmenta ossea, quotquot possunt & debent, protinus separamus, & una cum glande aliisque rebus alienis extrahimus. Si glandes foramina duo fecerunt, idem de his, quod de uno illo, scire licet. Et quia aliquando expedit, id, quod superest, adversa parte aperire, etiam hoc idem facimus, sive foramen unum, sive duo sunt; atque haec nova vulnera aequè ampliamus, ut ossa diffracta glebasque facile eximere possimus. Caeterum vulnus curamus eadem ratione, quae §. XXI. dicta est. Scilicet in posteris deligationibus fragmenta ossea, quaecunque vel sponte decesserunt, vel

44 *De Membrorum amputatione varissime administranda,*

separari possunt & debent, eiicimus; sique maiora fragmenta eximenda sunt, primo id, quod extrahi oportet, a partibus carneis separamus, deinde ferra valde parva, cui lamina admodum tenuis minimeque lata, ac modo recta, modo curva, est, praecidimus, quocunque modo licet, siue ab inferioribus sursum, siue a superioribus deorsum, siue a laterum alterutro, ferram ducendo. Quae quidem curatio in ossibus cruris & cubiti nobis saepius tam bene cessit, ut fragmenta, trium, quatuor, plurimumque pollicum latitudinem aequantia, eiiceremus. Alia ossa, qualia sunt ossa manuum & pedum, tota separavimus atque exemimus, siue perfracta comminutaque fuerint, siue non fuerint. Si gleba in canalem ossis longioris penetravit, os nudamus, vel ea, qua gleba irrupit, vel adversa parte; deinde os bis terve modiolis perforamus, glebamque, & quicquid ex ossibus comminutum est, eiicimus. Si glans articulum cubiti vel genui a latere perripuit, adeoque plura ossa uno ictu collisit, nihil novamus, ac nihilo minus sola vulnerum ampliatione, fragmentorumque ossium extractione, artus persanamus. Curavimus etiam hominem, cui in cavo ossis humeri sinistri haerebat glans plumbea, quam eximi homo non patiebatur; quae tamen vulneris persanationem non impedivit, nihilque mali reliquit, nisi mediocrem tumorem partis osseae illius, ubi glans hoc ipso tempore, quo scribimus, haeret *a)*. Sed quaeret fortasse aliquis, num fieri possit, ut

a) Vulneratus ille miles ex militibus Praetorianis est, & hoc, cum scribimus, tempore sub signis nostri Regis militat.

ut glans plumbea in ossis cavum penetret, nec tamen os collidat findatque, ut in hoc casu factum esse videtur? tantoque minus verisimile ipsi videbitur, id posse fieri, quo magis asseverare possumus, ossa hominis istius prorsus firma ac dura, nulloque modo emollita aut spongiosa, fuisse, & quo certius est, a vulneribus his mediocribus aequae atque a gravissimis metuendas esse ossium fissuras aliaque mala supra proposita. Sed quidquid huius rei sit, huius generis vulnera hac ratione tractamus. Ossa, partim siccis linamentis, partim essentiis balsamicis, atque, pro rerum natura, iniectionibus quoque, partes carneas unguento digestivo, curamus, & membrum obligatum spiritu vini perfundimus, prorsus ut §. XXI. docuimus. Suppurationis modum temperamus; ossium fragmenta satis adhaerentia diligentius communimus ac tuemur; ubicunque fieri potest, carne cuteque contegimus, manibus permulcendo in sedem naturalem damus, acutas eorum eminentias siccis linamentis bene obtegimus, atque idoneis medicamentis, essentiis balsamicis, pulveribus variis, maxime eo, quem §. X. praescripsimus, alcohole, aliisque eo perducimus, ut squama secedat. Membrum praeterea in situ naturali retinemus, dum brachium vel mitella vel canaliculo suspendimus, pedem vero vel in PETITI arculam coniicimus, vel in linteum valens, quod utrinque bacilla lignea habet, stramine ac linteis obvoluta, quale vocari a Chirurgis Germanis solet *eine Strohlade*. In quavis vulneris obligatione curas cogitationesque in eo defigimus, qui artus & supra & infra vulnus linteis complicatis & fasciis satis arcte, modeste tamen, constringamus, fragmentorumque isto modo glutinatio-

nem adiuvemus, atque, quo minus fiat puris resorbtio, impediamus. Victum denique & medicamenta intus assumenda prorsus sic, uti §. XXII. praescribimus. Hac igitur medendi via ingressi, plurimos isto modo vulneratos aut secundo, aut tertio, aut quarto, octavoque etiam, mense sanitati reddidimus. Possumus quoque nos ipsi fidem facere HORSTIO, qui fieri posse asseruit, ut homo, cui magna pars & tibiae & fibulae ossis adempta est, post absolutam curationem satis commode ingrediatur, parumque ex vulnere accepto claudicat *a*).

§. XXV.

Sed tam mali vulneris sanatio sine ullo periculo esse non potest. Vulneratus igitur non solum in febrem illam (§. XXIII.) facile incidit, verum ipso etiam vulnere periclitatur. Utrumque tamen, scilicet & febris illa (§. XXIII.), & novum hoc ex vulnere periculum, de quo nobis mox sermo erit, mutuum nexum inter sese habent, adeo ut alterum alterum fere semper comitetur. Fit enim subito & citra opinionem cogitationemque tum vulnerati, tum Medicorum & Chirurgorum, ut vulnera cito arescant, putrida evadant, foedumque spirent odorem, vicinae partes vero per

a) Vid. HORSTII *Observat. medic. Part. II. L. IV. Obs. X.* Luculentum testimonium felicissimae sanationis huius modi perhibere & crus ea ratione sanatum ostendere potest Vir generosus *de FENGLER*, Subcenturio in Legione, quae a Principe Ascanio Baerenburgico nomen habet.

per aliquot dies plus minusve inflammentur, hisque elapsis mollescant, oedematibus simili tumore turgidae. Qui quidem tumor aut in abscessum, qui bonum pus alit, aut in pernicipialem putredinem, nullo abscessu comitatam, abit. Nonnunquam etiam ingens carnium agmen militis, misere vulnerati, plagam vexat. Quod ad febrem pertinet, nihil novamus, sed idem, quod §. XXIII. praeceptum est, agimus. Curatio, extrinsecus adhibenda, maxime ad tollendam inflammationem dirigitur. Quae quidem hoc casu, uti alias, ad suppurationem perducitur: abscessus deinde aperiuntur, qui nonnunquam admodum magni sacci sunt, pure repleti. Puris resorptionem modesta vicinarum partium compressione cavemus. Sin inflammatio vehementior, si aeger iuvenis aut adolescentiae propior est, eam moderamur tum sanguinis missione, tum aliis remediis, quae facultatem digerendi discutiendique habent. Quodsi vero ipsius inflammationis causae in aprico sunt, hae ipsae tolli debent. Acutae igitur fragmentorum osseorum eminentias, vicinis partibus inimicas, scalpro vel ferra praescindimus; pressionem, intentionemque vulneris tollimus, dum illud, quod premit, auferimus, id vero, quod intentum est, plus minusve alte incidimus, vulnusque ampliamus. At vulneris ariditati ac putredini succurrimus inspersione pulveris illius ex sale ammoniaco, nitro & camphora compositi (§. X.), superinfuso deinde oleo terebinthinae; vel in illas ipsas plagas a Chirurgo factas, & in vulnus etiam, immitti iubemus medicamentum, quod habet, spiritus vini rectificati uncias quatuor, spiritus terebinthinae unciam dimidiam, spiritus salis ammoniaci drachmas tres. Simul mem-

membrum, a nimia fasciarum mole liberatum, fomentationum §. X. XI. praescriptarum aliqua, morbo & vulnerato accommodata, quam assiduissime interdiu & noctu fovendum est. Tarmites fugamus, tum fascias, vestes, lintea, stragula, saepius mutando mundandoque, tum illis supra dictis, quae putredini medentur, medicamentis, maxime aloës tinctura aut vitrioli tinctura, qua linteum madefieri, idque stragulis superimponi debet. Videndum tamen est, ne aloës tinctura membrum affectum, multoque minus vulnera ipsa contingat, ne aloë, a vasculis resorbentibus absorbita, deiectiones alvi moveat, quamvis aloë caeteroquin putredini resistat, & medicamentum traumaticum sit satis commendabile.

§. XXVI.

Artus autem a glandibus plumbeis, globis ferreis similibusque rebus gravissime vulneratos, laceratos & collisos, per atrocissimi huius belli tempus admodum frequentes habuimus atque, Deo favente, perianavimus, non alia, quam dicta illa §. XXIV. XXV. ratione, neque unquam adhibita membri amputatione. Atque sanationem hac via & profecuti & consecuti sumus, etiamsi quam evidentissimum esset, ossa vehementer collisa comminutaque, magna vasa sanguifera perrupta, magnamque carniū molem misere laniatam esse; & quanquam & in illis partibus truncatis (§. XXI.), & in iis perfractis comminutisque (§. XXIV.), fissuras ossium utrinque versus articulos extensas, curationem difficilem tardamque, suppurationem nimis largam, sanguinis profusionem, inflammationem, tumores, putredino-
sam

sam corruptionem, gangraenam sphacelumque, ac mortem ipsam, pro rerum natura, metuenda esse cernemus. At interrogabit nos fortasse aliquis, anne multi ex iis, qui tam graviter vulnerati fuerunt, vitam cum morte commutarint? Protinus respondebimus. Praeter ea etiam, dicet alius, nihil dixistis de colliso brachio, de colliso femore. Quid igitur faciendum erit, si vel humeri, vel femoris os ad caput summum usque fissum fuerit, adeo ut spes nulla sit, id fasciarum constrictione glutinari posse? Tandem haecenus nihil dictum est de laesione arteriae brachialis & cruralis, illiusque insignis rami arteriosi, qui vel inter tibiam & fibulam, vel inter ulnam & radius repit, & utrinque arteria interossea dici potest; sive vasorum eorum aperturae sine ossium collisione, sive una cum ossium variis malis coniunctae sint. Atque ad haec paulo post responsionem dabimus. Primo autem quaestioni illi, quoad poterit, satisfiet.

§. XXVII.

Equidem cum per tempus huius belli aliquando nosocomio militari, sexies mille sexcentos & duo de viginti vulneratos complectenti, praefectus essem, omniumque illorum miserorum curationem a primis initiis ad finem usque partim direxissem, partim propria manu absolvissem; absolutis omnibus curationibus, quinquies mille quingenti quinquaginta septem ex vulneratis iis plenam sanitatem consecuti, rei militaris laboribus ferendis pares evaserunt; centum nonaginta quinque ita sanati sunt, ut pars ad labores militum praesidiariorum (*halbe Invaliden* nostrates vocant), pars ad munera civilia obeunda sufficeret; ducenti tredecim ad civilia
G
aeque

aeque quam ad militaria prorsus invalidi fuerunt (*gan-ze Invaliden* a nostratibus nominantur); sexcenti vero quinquaginta tres vulneribus oppressi victique ex vita migrarunt. Illi igitur centum nonaginta quinque, ad labores quosdam idonei, aequae atque illi ducenti tredecim prorsus invalidi, haud dubie fuerunt ex genere eorum, quibus ossa gravissime contusa, collisa fractaque fuerunt, hoc est, fuerunt ex numero eorum, quos Chirurghi castrenses nostrates *schwerfracturirte* vocant. Nam ex nostris nemo ignorat, nullum militem ob excepta capitis partiumque carnearum vulnera invalidis connumerari, verum iis, quibus post vulneris glutinationem sanationemque fortasse imbecillitas aliqua, aut tensio, aut rigiditas membri superest, adhiberi varia medicamenta, tum foris, tum intus, scilicet unguenta, linimenta, fomenta, ipsasque thermas minerales, atque hac ratione sanitatem plerumque reddi. Iam etiam si ponamus, ex illis sexcentis quinquaginta tribus, morte peremptis, non plures fuisse, quam ducentos quadraginta quinque, qui partim ex gravioribus commotionibus & vulneribus capitis, pectoris, abdominis, spinæ dorsi, partim ex collisione ossis femoris, partim ex febribus putridis, diarrhoeis, aliisque morbis internis, qui levioribus quoque vulneribus nonnunquam, maxime in nosocomio militari, effoeti impurique aëris pleno, superveniunt, mortui essent, adeoque quadringentos octo fuisse gravibus ossium collisionibus extinctos; numerus tamen eorum, quibus ossa, vehementius collisa, mortem attulerunt, aequiparatur numero eorum, qui, quamvis similiter vulnerati erant, mortem tamen effugerunt, artuum amputationem non experti. Iam cum

ex tot vulneratis, quibus per priores belli annos ob gravissima vulnera artus resecti sunt, vix unus, alter ne vix quidem, servatus sit; sine errandi periculo poterimus coniectare, haud dubie maximam horum, quos neglecta membri amputatione sanitati reddidimus, vitam sanitatemque cum morte commutatueros fuisse, si vulnus, quod Chirurgus, artum praescindens, facit, ad vulnus, in acie acceptum, accessisset. Ob id ipsum autem, quod vulnerati, quorum artus a Chirurgis praecisi fuerunt, fere omnes decesserunt, nihil dicet is, qui obiecerit, fortasse etiam ex iis, qui ex gravioribus vulneribus mortui sunt, aliquot servari potuisse, si artuum amputatio in tempore & recte administrata fuisset. Atque si praeterea cogites, plures ex illis, qui ex vulneribus, cum ossium collisione coniunctis, mortem oppetierunt, vitam retinere haud dubie potuisse, nisi in nosocomiis, impuro aëre foedis, curati essent; & si simul memineris, ex iis, quibus artus a Chirurgis praeciduntur, duos vitam amittere, si unus eam retinet *a*); facile

a) Vid. *Memoir. de l'Academie de Chirurgie* T. II. p. 256. ubi *M. BOUCHER* de vulneribus vi sclopetorum factis, & cum ossium fracturis in vicinitate articulorum coniunctis, agit, amputationemque in iis casibus saepius perperam fieri probat, & ex tribus ita curatis fere duos mori, maxime si crus amputetur; sed ex centum sexaginta quinque, quorum collisa ossa non amputata fuerint, ne unum quidem vitam perdidisse. Quem quidem felicem successum tribuit Chirurghi prudentiae, qui fomentationes spirituosas omisit, &

facile fateberis, eam curandi rationem, qua artus conservare, amputationemque evitare, studemus, huic, qua membra resecantur, longe esse anteferendam.

§. XXVIII.

Tandem hoc etiam addendum est, eorum, qui, in nosocomia nostra importati, vulneribus conficiuntur ac pereunt, maximum semper numerum complere illos, quibus os femoris in summa parte diffractum collisumque fuit. Quos cum neque medicamentis manuumque mitiori opera, nisi perquam raro, neque haecenus amputatione, sanare licuerit; facile patet, his ex numero illo demortuorum §. praeced. detractis, multo plures sine amputatione vitam retinuisse, quam mortuos esse. Illi enim, qui aut femur, aut brachium in summa parte gravissime collisum habent, nunquam non plane desperatis connumerari debent.

§. XXIX.

Nam femur, ut nunc etiam quaedam de eius amputatione dicamus, haecenus saltem summa sui parte, quod sciamus, a nemine est feliciter amputatum. Brachium vero aliquando quidem, sed tamen perquam raro ita curatum est. Nec quenquam latet, a peritissimis Auctoribus praecipere, ut femur tantummodo in infima eius parte, prope genu, scalpello & ferra persecemus. Verum si ponas, femur, tum cum fissum collisumque non sit, aliquando circa partem mediam praescindi, & praec-

mollientibus, paulum resolventibus doloremque sedantibus, usus est.

praescissum deligari, bono cum successu posse; vana tamen erit haec manuum opera, quando os supra locum amputationis integrum non erit. Quod profecto in vulneratis nostris frequentissimum esse solet. Atque summa haec difficultas, femur paulo superius resecandi, facit, ut plerique Chirurgorum hominem ita male affectum forti dubiae relinquere, quam instituta amputatione praecipitare malint. Et nosmet ipsos in eadem sententia esse non negamus. Si vero aliquando hominis exitium plane certum esset, nisi membrum praecideretur, sique tunc dubia spes decerneretur certa desperatione potior esse; ego quidem membri exsectionem ex ipso articulo caeteris amputandi generibus anteferebam. Quanquam enim ea ipsa admodum ardua est, illa tamen, quae alias pars truncata adferre solet, incommoda & symptomata una cum membro ipso auferunt. At vero istiusmodi necessitas cum vix, nisi fortasse post laesa vasa arteriosa maiora, de quibus §. XXXV. dicemus, incidere possit, si medendi rationem a nobis quidem haecenus propositam sequi velis; non necesse erit, iam pluribus de eo genere amputandi disputare. Gravioribus enim vulnerum collisionumque modis eadem, quam supra ostendimus, via succurri hic etiam posse, dubium non est, dum modo vulnerati necessariam illam manuum operam (§. XXXV.) in tempore admitterent, neque in id tempus differrent, quo corpus saevitia & concursu complurium symptomatum iamiam confectum, & ad incitas detrusum esse solet. Dolorem enim a plagis, quas Chirurgus per crassa illa integumenta in his casibus facere debet, pertimescentes, impediunt, quo minus fragmenta ossea, partes

54 *De Membrorum amputatione varissime administranda,*

tes vicinas vexantia ac pungentia, auferantur, nervosarum tendinosarumque partium intentio tollatur, puri exitus detur, & medicamentis, extrinsecus debitoque loco adhibendis, potestas permittatur vires suas undique & ad interiora usque diffundendi. Quo fere fit, ut homo, fero demum curatus, succumbat oneri. Et si haec quoque impedimenta superare medicatrix natura aliquando possit, alia, nostris saltem, vulneratis obici solent. In nosocomiis enim castrensibus, in quibus tot tamque graviter vulnerati decumbunt, multa sunt, quae vel leviorum vulnerationum per sanationem retardent ipsaque vulnera exasperent. Quo pertinent immundities, convenientis victus inopia, cubiculares lectus minus commodi, continuus strepitus & clamor somnum eripiens, aëris impuritas, frequens admodum, eademque perquam incommoda loci mutatio, aliaque complura. Atque his quidem rebus imputes, quod raro admodum per sanentur in femoribus isto modo vulnerati. Si tamen ex iis plane nullos, ea medendi ratione, quae a nobis §. XXV. proposita est, ad sanitatem perductos esse aliquis dicere sustineret, milites invalidi ipsi, partim per provincias dispersi, partim in nosocomiis degentes, causam pro nobis nostraque medendi methodo dicerent. Interea maxime arduam taedii-que plenissimam esse curationem gravissimorum eorum vulnorum, multoque plures ex iis perire, quam servari, nolumus negare. Quod vero curationem ipsam, quae unica est, diffamare non potest. Nam femoris summi amputatio, eiusque aut brachii ex articulo exsectio, non modo aequae ardua est, sed ne inter securas quidem curationes connumeranda. Sed ad alia transeamus.

§. XXX.

§. XXX.

Sugillatio, quam ecchymosin Graeci nominant, paucis attingi etiam debet; sed tamen non quaelibet, sed ea potissimum, ubi magna humoris vis sub contusum locum effusa est, qualis cernitur, si grandioris tormenti globus ingentem humoris effusionem sub cutem, non laceratam eam quidem, verum tamen crustae gangraenosae haud absimilem, fecit, atque ossa simul ex sedibus eorum expulsit, aut misere collisit fregitque. Nam gravissimus hic casus referri quoque ad eos solet, ubi membri amputationem fieri necesse sit. Quod si igitur huius modi ecchymosin Chirurgus accipit curandam, nihil magnopere novandum est, cum casus iste, etiamsi cutis lacerata non est, prorsus similis sit illi, ubi cutis simul disrupta & lacerata. Curatio enim perpaulum differt ab illa, & haec esse debet, ut crustam gangraenosam protinus pluribus locis incidamus, pulverem illum §. X. in factas plagas immittamus, unguentumque digestivum, essentia myrrhae temperatum, superimponamus, omniaque loca, tum affecta, tum ipsis vicina, fomentationibus foveamus, quae tamen in hoc casu ex genere emollientium esse debent, omissis iis, quae facultatem stimulandi roborandique habent. Ossa vero diffracta simili prorsus medendi ratione curanda sunt, quam de aliis vulneribus laesionibusque ossium proposuimus §. XX. seq. Ossa ex sedibus suis expulsa, in eas compelli quidem debent, omissa tamen illa ratione obligandi, quae membris luxatis adhiberi vulgo solet; quae quippe plagas illas, a Chirurgo factas, admodum turbaret, & crustae gangraenosae solutionem suppurationemque cohiberet.

Mem-

56 *De Membrorum amputatione rarissime administranda,*

Membrum igitur recte repositum quiescere satis est. Posteaquam crusta medicamentis, quae diximus, assidue adhibitis soluta est, ulcus curatur eadem ratione, quae carnearum partium vulneribus accommodata est.

§. XXXI.

Sed cum ecchymosin admodum magnam ossiumque collisione comitatam commodius curari nonnulli existiment, si membrum ocysu resecetur, pauca quaedam adversus istorum opinionem modestius proponemus. Scire igitur licet, mortis periculum non ex sola humoris effusione sub contusum locum ita male affectis impendere, sed ad mortis causas referri utique debere ingentem illam commotionem, qua homo simul per universum corpus, internasque praecipue partes, vehementissime comprimitur concutiturque. Hac enim vero vasa, in partibus interioribus visceribusque repentina, comprimuntur, obstruuntur, rumpuntur, inflammantur, & subtus suppurant sub carne &c. Atque ea quidem universi corporis commotio ab aëre externo, qui a tormenti grandioris globo, perniciosissime propulso provolutoque, comprimitur, condensatur, celerimeque agitur, effecta, universum corpus, eiusque viscera, partesque teneriores praecipue, multo peius afficit, quam alia quaecunque contusio atque collisio ab aliis quibuscunque rebus quam ponderosissimis perpetrata. Inde adeo oriuntur evidentes illae viscerum suffillationes, sanguinis sputum, vomitus cruentus, mictus cruentus, pectoris tensio & oppressio, spiritus difficultas, tussis, dolores partium interiorum, inflammationes suppurationesque, febris continuo accedens &c.

Quae

Quae quidem mala, formidolosa admodum, consequi eum casum solent, etiamsi sugillatio levior est, & procul a corporis trunco in extremis pedibus manibusve patrata *a*). Tot sane tantaque mala praecisione membrorum non modo non tolluntur, sed augentur etiam, tum terrore ac timore, quo homo, de Chirurgia adeo terribili audiens, percellitur perturbaturque, cum & praecipue summo illo dolore, qui amputatione membrorum, in sanis partibus administrata, non potest non moveri. Quo igitur efficitur, ut, quam avertere

H

hac

a) Gravissima haecce symptomata, quae interioribus corporis sedibus post istius modi sugillationem accidunt, non aequae consequuntur, si grandioris tormenti globus, velocissime promotus provolutusque, totos artus a corpore abstraxit, quamvis aëris externi, valde compressi condensatique, actio in universum corpus eiusque partes interiores multo maior esse videretur, quam in hoc ipso casu sugillationis, quem ad modum ipsa artuum a corpore avulsio liquido docet. De his igitur §. praef. dictis fortasse aliquis dubitaverit. Sed mirari dubitareque desinet, si secum animo perpenderit, in casu sugillationis humorem ex partibus affectis effluere nullum, tum vero, cum membrum aliquod totum a corpore reliquo avellitur, maximam plerumque sanguinis vim profundi, vasaque corporis exinaniri, idemque sponte adeo fieri, quod curationis causa in casu sugillationis arte facimus; ergo obstructions humorumque collectiones in interioribus corporis sedibus aut averti, aut iam effectas paulo post rursus tolli.

hac Chirurgia efficaci cupiunt, mortem maturant medentes. Quae cum ita sint, non possumus, quin audacter sustineamus, membrorum amputationem, neque in casibus illis, ubi eam administrare artuum conditio & natura vetat, utilem esse posse, & tunc, quando ea mortem accelerat, plane inutilem perniciosamque esse, & tum, cum non vitam quidem, attamen membra, quae servari idonea curatione possent, eripit, inutilem utique esse, neque Chirurgum, qui tale membrum resecat, excusari posse.

§. XXXII.

Quoniam igitur membrorum sugillatione affectorum amputationem improbamus, breviter ostendi via medendi debet, qua nos gravioribus illis sugillationum generibus succurrere soleamus. Mala scilicet symptomata illa, quae partibus interioribus accidere solent, aut avertimus, aut iam praesentia tollimus, admodum crebra sanguinis missione, medicamentis, quae & sanguinem attenuant, & humorem, qui intus coivit, solvunt, & obstructa reserant, stagnantiaque ad resorptionem idonea reddunt; adhibitis simul iis, quae alvum moderate solvunt, & vasa exinaniunt; tum iis, quae sanguinem laudabilem restituunt, vimque vitalem vasis reddunt. Prae aliis medicamentis, quae vim resolvendi & moderate roborandi habent, se nobis multoties probavit pulvis, qui habet, nitrum depuratum, sal amarum, tartari cremorem & veram bolum Armenam.

§. XXXIII.

Quod curationem membri affecti attinet, haec pro

pro natura rerum differt. Aut enim contusio crustam gangraenosam fecit, aut non fecit. Si non fecit, atque ossa quidem simul fregit, lenissima tamen foris medendi ratione uti convenit. Quam ob rem plagas facimus nullas, ossium vero fragmenta, manibus membrum moderate comprimendo permulcendoque, in sedes suas damus, & membrum linteis complicatis & fasciis deligamus ea ratione, quae simplici ossium fracturae accommodata est. Postea membrum fomentationibus solventibus & discutientibus assidue fovemus. Simul vero omnia illa, quae §. XIV. seq. praecepimus, diligentius adhibemus agimusque. Atque sic ossium collisorum per sanationem fidenter speramus, & plerumque perficimus. Sin contusio & ossa collisit, & membrum crusta dura obduxit, protinus crustam scalpello a sanis partibus separamus, plagas altas facimus, nihilque eorum negligimus, quaecunque vel resolutionem, vel suppurationem adjuvare possunt; sique ossium fragmenta curationem singularem desiderant, id agimus, quod §. XXIV. praeceptum est. Neque unquam haec malorum genera negligenter curamus, nostrorumque laborum summum fructum existimamus miserrime plerumque afflictorum sanationem aut plenam & integram, aut talem, qualem permittit rerum natura. Hoc ipso, quo scribimus, tempore in nosocomio, quod *Torgaviae* est, degit miles quidam pessime vulneratus, cuius totus humerus brachiumque ingenti humoris effusione affectum, os scapulae & iugulum penitus perfracta & collisa, os brachii ex cavitate glenoidea expulsum, deorsumque detrusum, ligamenta vehementius distenta & relaxata, partesque vicinae alte

60 *De Membrorum amputatione rarissime administranda,*

lateque sugillatae crustaque dura, gangraenosae simili, obductae fuerunt. Et sugillatio & fractura, tum scapulae, tum claviculae, perlanatae sunt, os brachii vero, propter vehementiorem ligamentorum relaxationem, compelli in sedem suam non potuit. Tametsi vero cactera mala satis, pro rerum conditione, feliciter sublata sunt, tussis tamen & febris hisque vicina mala, hominem exercent, & manifestum faciunt, in interioribus quoque partibus variam noxam, haud dubie suppurationem visceris alicuius, pulmonum fortasse, a contusione gravissima illa exstitisse.

§. XXXIV.

Hanc autem medendi rationem, qua humani corporis partibus misere contusis & collisis, aut omnino pessime affectis, neglecta earum amputatione, succurrendum esse a §. VIII. huc usque docuimus, non sine dolore, murmuratione & impatientia vulnerati, non sine multis laboribus, taediis atque molestiis Chirurghi, nec nisi a Chirurgo rerum suarum bene gnaro, perfici posse, quisque per se intelligit. Neque profecto militi glorioso similes sumus, ut nos curationesque nostras insolentius gloriosiusque iactemus, verum multos ex iis, qui ista methodo curati sunt, ex vita migrasse, ingenue fatemur. Sed vero cum illud, quod cecinit Poëta:

Non est in Medico semper relevetur ut aeger,

Interdum docta plus valet arte maium,

fere saepius canendum sit, si membra amputantur, quam si ea via, quam huc usque ostendimus, curantur; faci-

facile patet, nihil quicquam de utilitate huius methodi propterea esse detrahendum. Eius autem, qui sic curatur, dolori & murmurationi opponi potest spes futurae salutis. Quin plagae illae ipsae, quas Chirurgo faciendas praecepimus, tum fiunt facilius & prius, quam aegrotus, ne fiant, impedire potest, cum multo tolerabiliore minusque perniciosae sunt, quam vulnus illud, quod Chirurgus, membrum prorsus abscindens, facit. Ne vero, qui difficillimis hisce curationibus perficiendis pares essent, Chirurgi desiderarentur, satis providit & cavit providentia & clementia cum Serenissimae Potentissimaeque Domus Regio-Borussicae universae, cum & imprimis FRIDERICI MAGNI, qui victricia sua arma undique circumfert, Regum nulli virtute secundus.

§. XXXV.

De truncatis per vim extrinsecus illatam femoribus & brachiis (§. XXI.) hoc loco addimus, nunquam, quod sciamus, eos, qui isto modo in femoribus vulnerati essent, in nosocomia nostra esse illatos, verum haud dubie paulo post vulnus acceptum animam cum sanguine effudisse; at ex illis, quibus tormentorum globi brachium abstulerant, subinde aliquot nobis esse oblatos, sed sic tamen iam satis commode in ipso pugnae loco a Chirurgis castrensibus curatos, ut maiora vasa, sanguinem profundentia, dextre devincta essent, & membri truncus ea, quae alias artubus a Chirurgo amputatis adhiberi solet, ratione deligandi communitus. Quos & nos deinde eo, qui §. XXI. dictus est, modo persanavi-

navimus, Inde nunc captabimus occasionem quaedam dicendi de ea necessitate artus amputandi, quam adferre dicitur sanguinis profusio. Sed hic breves esse poterimus. Etenim nostra aetate & in tanta Chirurgiae luce nemo fere est, qui diuersas illas vias, quibus sanguis, cum impetu profluens, sisti potest & solet, cognititas perspectasque non habeat. Quare etiamsi arteriae illae, quae inter ulnam & radium, inter tibiam & fibulam repunt, & interossea dici possunt, etiamsi arteria cruralis aut brachialis, in vicinitate articuli cubiti & genu prorepentes, aliaeque vulneratae, Chirurgis plurimum negotii facessant; non propterea tamen artus resecari oportebit. Nam quemcunque vulneris, quo arteria percussa sit, modum cogites; dexteritas tamen Chirurghi vulnus ampliare, & ad ipsa capita arteriae percissae pervenire, eademque aut medicamentis, inter quae & agaricus & spiritus terebinthinae sese nobis multoties probarunt, aut commoda compressione, aut vincturae illo genere ad praescissa vasa sanguifera accommodato, aut pluribus vel omnibus his remediis, obturare, atque effluxum sanguinis cohibere poterit. Atque haud scio, annon arteria & brachialis & cruralis, ubicunque laesae sint, eam rationem curandi permittant. Itaque ad solam sanguinis profusionem sistendam ego quidem nunquam membri amputationem susciperem. Quo quidem loco fortasse aliquis mirabitur, qui fieri potuerit, ut Chirurghi de resectione membrorum adversus sanguinis profluvium instituenda cogitarent, cum quidem resectis a Chirurgo membris haud raro nova, eaque aliquando maior, difficultas sanguinem sistendi exoriatur, maxime si crus sub genu ab-

scindi-

scinditur *a*). In illa autem sententia permanebo, si-
 arteriae plaga cum simplici vulnere partium carnea-
 rum, si-ve cum ossium fractura & collisione coniuncta
 sit. In casu enim postremo tum haec, quae modo di-
 ximus, tum illa §. XXIV. dicta, simul agam. Sed
 nunc obijci audio, nihil his omnibus profici posse, si
 arteria vel brachialis, vel cruralis paulo altiori loco vul-
 nerata sit, cum in his casibus membrum, quod infra
 vulnus arteriae sit, paulatim lentaque putredine emo-
 riatur necesse sit. Ad quae respondeo, de crurali ar-
 teria vix esse cur multa disputem, cum hactenus ne-
 mo, quod sciam, ausus sit, crus in loco vel medio, vel
 superiori abscindere, cum omnes metuant, ne homo
 sub ipso opere moriatur *b*). Quantum vero ad arte-
 riam brachialem attinet; ne huius quidem vulneratio
 tantum apud me poterit, ut brachium protinus rese-
 cem. Puto enim, extrema omnia experiunda esse, an-
 teaquam homini totos artus praecidamus. Quoniam
 igitur quamplurima experimenta docent, post opera-
 tionem anevrismatis membro calorem naturalem, mo-
 vendi-

a) Vid. *Memoir. de l'Academie des Sciences de Paris*
année 1732.

b) Nondum legere licuit dissertationem, quae ab Aca-
 demia Chirurgorum Parisiensium praemio affecta est.
 Hoc ex his, qui novissime Parisiis reverterunt, com-
 perimus, ab eius Auctore canem, cui femur ex ipso
 articulo exciderat, vivum adductum fuisse & Acade-
 miae membris coram demonstratum.

64 *De Membrorum amputatione varissime administranda,*

vendique potestatem rediisse *a)*, discissam ruptamve arteriam devinciendo comprimendoque curandam esse existimo, ac postea & fomentationibus aperientibus, adiectis spirituosis, & frictionibus lenibus, ubicunque per naturam vulneris licebit, membro prospiciendum, ut vasa minora aperiantur, amplienturque, ac partibus novum sanguinem caloremque naturalem redant. Quam quidem spem tumor in partibus sub vulnere fitis, & calor ipse, primo alterove die rediens, ostendere solent. Sin omnia, quae sub vulnere sunt, valde detumescunt, frigida, arida contractaque fiunt, tunc demum de resectione partis emortuae cogitandum, non tamen nimis festinandum erit, cum nec putredo haec celeriter increseat, & ipse calor virtusque naturalis aliquando serius redire possit. Satis igitur constare arbitramur, membrorum amputationem in his etiam casibus non nisi quam rarissime esse administrandam.

§. XXXVI.

Ordo tractationis nunc quidem posceret, ut de illis, §. VI. postremo loco propositis malis, verba faceremus. Sed commodius existimamus, antea feliciores aliquot curationes vulnerum eorum interserere, quae vix ac ne vix quidem fieri sine membrorum amputatione posse aliquibus videbuntur. Ac primo quidem

a) Vid. HEISTERI *Institut. Chirurg.* Tom. I. P. I. C. 13. *Tentamin. Edinburg.* Tom. II. art. 15. Tom. V. Art 17. item *Promptuar. Hamburg.* & *Collection. Wratislaviens.* passim.

dem valde memorabilis est sequens curatio fauciati militis in legione, quae a Principe Regio, HENRICO, Domino meo clementissimo, nomen habet, militantis, quem Chirurgus reliquis in nosocomio praefectus (*Staabs-Chirurgus bey dem Lazareth*), mihiq̃ue amicissimus, dexterrimus KRETSCHMERVS, una cum Chirurgo nosocomii, STERNEMANNO, me moderante, cum omnium admiratione ad sanitatem perduxerunt. Hominis illius brachium sinistri lateris a quatuor glebis ferreis tam misere habitum laceratumque erat, ut os brachii medium transversim diffractum, & brachium ipsum foraminibus octo perforatum esset, in ipso vero cubiti articulo aneurisma verum, pugni, eiusque maximi, magnitudinem aequans, cerneretur. Laudatus ille KRETSCHMERVS primum, me praesente, fasciam tortilem (*ein Tourniquet*) sub axilla admovit, eaque sanguinis profusionem cohibuit. Postea ex illis octo foraminibus duo, quae ossium fracturae & collisioni viciniora essent, elegit, eaque ita ampliavit, ut os collisum satis nudatum esset; reliqua vero foramina etiam, sed paulo minus, ampliavit; quibus ampliatis, fragmenta ossea aliquot, eaque non minima, extraxit, cetera vero ossis humeri fragmenta manibus permulsit, & modeste compressit, donec alterum alteri vicinum, omniaque naturaliter & recte adaptata figurataque essent; totum brachium ita continere adstantes iussit, omniaque vulnera, paribus portionibus spiritus vini & aquae sclopetariae vinosae inter sese mixtis, linamentisque carptis superinfusis, nutrit, brachiumque linteo panno circumdatum, paulo laxius fascia-

I

fasciavit; anevrisma vero pannis linteis, iisdemque densis & gradatis, fasciisque modestius compressit, postea eodem mixto, ex spiritu vini & aqua sclopetaria composito, & ea portione globulorum martialium contritorum, quam calidus hic liquor recipere poterat, gravido, omnia madefecit; fasciis, anevrisma comprehendentibus, fomentationem illam, ex sic dictis speciebus pro decocto nigro factam, superimposuit; fasciam tortilem, axillis applicatam, subinde alterno quoque bihorio relaxavit, rursusque adstrinxit; paucis diebus elapsis eam plane sustulit, & solis linteis pannis densis complicatisque & fascia in orbem circumducta usus, arteriam sub axilla moderate compressit, sic quidem, ut libertas esset plagas obligandi. Et vulnera quidem quotidie obligavit; fascias vero, quae anevrisma complectebantur, nonnisi alternis diebus solvit rursusque circumdedit, quanquam foramina duo, a glebis ferreis facta, in vicinitate eius erant. Atque haec omnia assidue & summa cura satis diu fecit. Simul manum cubitumque canaliculo ex charta crassiori densiorique formato ac mitella excepit, & a collo suspendit. Praeter haec sanguinem homini crebrius detraxit, aquam cum aceto potui dedit, & pulvisculos, ex nitro depurato, cremore tartari, sale Sedlicensi & vera bolo Armena compositos, subinde assumi iussit. Atque his solis, neque aliis sive externis sive internis medicamentis, adhibitis, brachium antea tam misere laceratum, ut ne posset quidem amputari, tertio mense currente, ad eam perduxit sanitatem, ut, exiguis ossis squamis exemptis, anevrisma verum discussum,

cussum, nec quicquam mali ex tantis vulneribus relitum esset.

Alium ex legione ferentaria, quae a Marchione Brandenburgo-Baruthino nomen habet, militem perfunximus, cuius cubitus a glebis ferreis quinque, quorum aliquot in membro haerebant, misere laceratus, & utrumque os, tum ulna, tum radius, collisum erat. Ampliatis foraminibus fragmenta ossea exemimus, ulnae partem, pollices quatuor aequantem, ferra abscidimus, plagas ita curavimus, ut largiori suppurationi locus nunquam daretur. Huius quidem vulnerati cubitus debuisset resecari, si vulgarem medendi viam sequi libuisset. Nam & ipse misere affectus & brachium sanum erat, amputationique locum concedebat. Verum & hunc & plures alios, non adhibita amputatione, curare, conservare &, tanquam testes curationis sine amputatione absolvendae, patronis huius ipsius amputationis opponere placuit.

Generosus vir, de sass, Chiliarcha legioni praefidariae *Lattorficae* praefectus, cui iam hoc, quo scribimus, tempore oppidum *Brieg* tuendum traditum est, in pugna haud procul ab oppido *Czaslau* pugnata, vulnus excepit, a globo tormenti factum, ea vehementia, ut media tibiae & fibulae ossa in plura magnaue fragmenta divisa essent ac misere collisa, partesque osseae, pollices tres quatuorque aequantes, eximerentur. Quare Chirurgi etiam, crus amputandum esse, plus quam semel statuebant, aegrotantemquem urgebant. At is membri resectionem pati noluit,

luit, & nihilo minus satis bene & sic persanatus est, ut altero quidem pede valgus, attramen satis commode, & quasi non valgus, incedat atque obambulet.

Quidam ex legione cataphractorum equitum *Gesleriana*, miles caballarius, cui nomen L V K R A F-
K A, dum legio armis luderet, ita vulneratus est, ut & tibiae & fibulae os medium prorsus collisum conquassatumque esset, pluribusque praeterea fissuris affectum. Detectis omnibus ossium fissuris, NB. tibiae partem quincunciam ferra resecui, & una cum medulla exemi, fibulae vero partes eminentes inutilesque forcipe revulsi, ambasque ossium partes truncas aequavi, contiguas reddidi atque composui, hominemque elapsis quatuor mensibus in eam sanitatem restitui, ut pes alter altero tanto brevior non impediret, quo minus homo facile ingrederetur, commodeque saltaret.

Vir generosus, de FRANKENBERG, Centurio in legione peditum *Hülsiana*, in pugna ad pagum *Loboschütz* pugnata, sclopeti globo tactus misereque affectus est. Tarsi enim ossa omnia collisa perfractaque erant, sic ut totum fere tarsum exossari necessum esset. Quo facto, commissisque inter sese pedis partibus, pes ipse tam bene convaluit, ut Vir generosus ipse calceo, qui duplici calce innititur, usus, percommode incedat, & sub signis Augustissimi Regis nostri in legione praesidiaria, quae *alt-Sydon* nominatur, militare possit.

Vir generosus, *ab* ALVENSLEBEN, Signifer in cohortibus Praetoriis, in pugna prope Torgaviam pugnata, ita pede vulnerabatur, ut ossa tibiae & fibulae collisa prorsus & conquassata essent, & fragmenta ossea ad instar trium contignationum adaggerata. Cum multas altasque illas, de quibus supra diximus, plagas fecissemus, haud ita diu post aegrotus ita sanitati redditus est, ut eum Chirurgus cohortis sanandum tradere possemus.

Miles quidam ex legione peditum *Syburgica*, cui nomen MIEKE, quique iam annos septuaginta natus erat, haud procul ab oppido Misenae anno MDCC-LIX. a globo grandioris tormenti ita concussus est, ut humerus sinister duos digitos transversos sub articulo plane contusus collisusque, ex eiusque osse pars pollicibus quinque aequalis demta esset. Qui nihilominus, elapsis novem mensibus, plane persanatus, Witteberga Berolinum petiit, ut in Xenodochium invalidorum militum reciperetur.

Vir generosus, *de* STABENVOLL, Subcenturio in legione peditum GRABOWIANA, in pugna ad pagum *Kunnersdorf* pugnata, grandioris tormenti globo tactus, eiusque humerus dexter penitissime collisus est, & proxime quidem articulum ossis cum scapulae osse. Is tamen post menses quasi octo persanatus Stetino Berolinum abiit.

Vir generosus *de* ROTTKIRCH, in legione, quae a CAROLO, Serenissimo Marchione, nomen habet, praefectus

fectus vigiliarum, itemque vir generosus, *de KROCKOW*, in legione cataphractorum equitum *Schlab-brendorfiana* Centurio, per ipsum articulum humerum cum scapula transiens vulnus gravissimum exceperunt, & elapsis mensibus quasi decem, sanitatem receperunt.

Vir generosus, *de BRITZKE*, peditum legioni *Knoblauchiana* Praefectus, haud procul ab urbe *Dresdae* ita vulneratus erat, ut sclopeti globus articulum cubiti perfrumberet, atque tum os brachii, cum ossa ulnae & radii vehementius collideret. Quorum quidem ossium fragmenta permulta permagnaque ex-
emta sunt. Nihilo tamen minus Vir generosus post biennium sanatus est, atque tum, cum haec scribimus, legioni illi praeest, & brachio illo, quanquam valgo, fortiter militat.

Vulneratorum feliciterque sanatorum militum agmen claudat, si placet, Princeps quidam Serenissimus, cui in pugna ad pagum *Kunnersdorf* pugnata, sclopeti globus pessimum vulnus fecerat; articulum enim, qui inter ossa tarfi & metatarfi est, transierat, sic ut omnia metatarfi ossa, excepto uno, collisa essent atque diffracta. Salutem attulerunt plagae illae altae & longae, ac medicamenta supra commendata, atque Principem Serenissimum Serenissimae Genti Regioque exercitui summa cum omnium voluptate reddiderunt, quamvis vulnus ex eorum genere erat, cuius causa celeberrimi Chirurghi ante quinquaginta annos artus amputarunt.

§. XXXVII.

Possemus magnum numerum ita curatorum recensere. Sed hi iam sufficient. Addimus tamen, in nosocomio, quod hoc, dum scribimus, tempore *Torgaviae* est, degere plures quam trecentos, quorum ossa ita collisa diffractaque fuerunt, ut absque membrorum amputatione sanari non posse plerisque Chirurgis alias vidissent; qui tamen ea, quam supra monstravimus, medendi via sanitatem consequuntur. Quin non pauci ex Chirurgis nostris castrensibus sciunt, cum in nosocomiis nostris misere vulnerati, quibus membrorum amputationem Chirurgi decreverant, iam in sedili sederent, acerbissimae sententiae executionem non tam expectantes, quam abhorrentes, accidisse, ut aut animi deliquium, aut dubitatio & averfatio deterectantis aegroti saevam hanc manuum operam impediret, & in aliud tempus differret; eoque facto, & ea, quam supra docuimus, medendi ratione assiduo adhibita, miseros illos citra spem opinionemque non vitam modo retinuisse, sed artus etiam, eosdemque ad vitae necessitates commoditatesque ne prorsus quidem ineptos. Quae si cum iis, quae antea disseruimus, & praecipue cum iis, quae §. XXVII. dicta sunt, conferantur, facile intelligitur, quam male plerumque humani artus a corpore refecentur.

§. XXXVIII.

Haftenus diximus de malis illis, quae hominem rapere morte repentina solent. Sequitur nunc, ut de his quoque dicamus, quae non ita subito nocere, sed
fere

fere lentam adferre mortem consueverunt. De ossibus carie exesis, partibusque carcinomate affectis, nos loqui facile intelliges (§. VI.). Nam ossium cariem inter causas, quam ob rem membrum aliquod amputari debeat, nonnunquam referri, satis notum est. Est autem ossium caries aut levior, aut gravior, aut recens, aut vetusta, aut a causis quibusdam externis orta, aut a vitio intus nato effecta. Si ossis caries levior, aut recens est, a quacunque demum causa orta sit; de membri amputatione ne cogitare quidem licet, sed os, pro vitii natura, latius latiusque detegi, nudatumque aut scalpello radi, aut per terebram crebris foraminibus urgeri debet; ubi vero caries ad alteram quoque ossis partem descendit, os modiolis excidi. Quae quo modo fieri debeant, docere in hac brevitate nostra non possumus. Caeterum medicamentorum, quae vel sine manuum opera vitiatis ossibus medeantur, vel adhibitis simul variis ferramentorum generibus reliquias mali dissipent, magnam hodie copiam habemus. Quae si vellemus omnia enumerare, longum foret. Tantummodo igitur moneamus, vitanda esse omnia acida mineralia, ipsum etiam a nonnullis ad vitiata ossa magnopere laudatum liquorem anodynum mineralem HOFFMANNI; nocere enim solent. Nam nemo ignorat, dentes post usum spiritus salis similiumque liquorum acidorum albescere quidem, verum simul dissolvi, & calcis instar friabiles fieri fragilesque. Idem ergo malum caeteris etiam ossibus ab liquoribus illis, per vitiatum ossis locum ad integrum usque diffusis, eo magis metuentum erit, quo minus solida duraque sunt ossa reliqua.

Inde-

Indeque consequi solet, ut ossa, quae per liquores illos sanata utcunque videbantur, paulo post & aegrotanti & medentibus rursus negotium, idque priori saepenumero maius, facessant. Verior ossibus carie adesis medendi ratio est illa, quae huic similis est, qua assulae lignae, clavis inter sese coniunctae & coagmentatae, rursus eo separantur, si adeo usque siccatae fuerint, ut clavi fere per se, nullaque vi adhibita, excidant. Ob id ipsum Medici & Chirurgi nobis videntur de ferro candente liquoribusque acidis illis ad ossa exfolianda sanandaque cogitasse. Verum hi, ut diximus, ossis partem carie exesam vorant tam avide, ut sanam simul partem laedant exedantque. Idem & de ferramentis candentibus dicendum est. Quare haec eo tantum modo casu utilia esse possunt, si corpus valde humidum succique plenum est, si fungosa caro supercrevit, item si prompta desideratur & expedita curatio. Paulo mitius, satis potenter tamen idem praestant, hoc est, ut squamae decidant, faciunt, Olibanum, Mastix, Myrrha, Balsamum Peruvianum, oleumque caryophyllorum aromaticorum. Sed hoc ipsum oleum parca manu imponendum esse, intelligi ex eo potest, quoniam dentes oleo hoc, in cavum dentis putris immisso, fragiles fiunt, & per testas excidunt. Si sublata caries est, ad sanandum os idque implendum opus est cibo, qui boni succi, nec nimis pinguis sit. Maximeque idoneum est ius, cui viperarum caro inferbuit. Extrinsecus vero solis siccis linamentis utendum est, & aer externus ab ulcere diligenter arcendus. Atque eadem, quae vitiatis ossibus tum, cum reliquum corpus integrum est, convenit

K

meden-

74 *De Membrorum amputatione rarissime administranda,*

medendi ratio, utilis quoque erit, si vitium quoddam per universum quidem corpus diffusum est, idoneis vero medicamentis curatur. Hinc eorum etiam, qui labe venerea commaculati sunt, ossa vitiata sic satis bene sanantur.

§. XXXIX.

Sed haud dubie quaeres, quid faciendum sit, si illa omnia, quae extrinsecus agenda fuerant, nihil profecerint, sustinebisque, saltem membrum, cuius ossa immedicabili carie in maxima sui parte corrupta sunt, oportere praecidi. Respondemus, artuum amputationem proficere nullo modo posse, nisi corpus antea in melius mutatum sit; sublato vero, quod per totum corpus diffusum erat, vitio, de persanatione ossis, quamvis in magna sui parte vitiati, non esse desperandum, quem ad modum supra per luculenta exempla satis, ut speramus, ostendimus *a)*. Alia igitur omnia potius facienda esse, atque os pluribus locis modiolis excidendum, donec sublatum sit, quicquid corruptum erat. Sunt enim ossa vitiata, quae amputationem per se non facile patiuntur, quorum adeo vitiis succurri alia ratione debet. Ut fere sit, si summa pars ossis brachii,

a) Opinioni nostrae favent experimenta & observationes clariss. MVZELII, in *medizinischen und chirurgischen Wahrnehmungen, erste Sammlung* p. 83. Nam quibus propter vitiata ossa membrum aliquod resectum fuit, ad unum omnes, una cum membro illo, vitam amiserunt.

si femoris os paulo superius, si maxillae &c. cariem contraxerunt. Rationem autem tum his, tum aliis partibus osseis vitiatis medendi docere possunt tot fauciatii milites, qui non solum in articulo cubiti, genu &c. pessime vulnerati, sanitatem in nosocomiis nostris recuperarunt, artusque suos retinuerunt, quamvis permagnae ossium partes destructae, & partim viribus naturae, partim manu Chirurgi reiectae erant. Nemo etiam, speramus, inficias ibit, ea, quae Chirurgus, ut ossium corruptae partes eximi possent, scalpello acuto caute considerateque facit vulnera, facilius perducere ad sanitatem posse, quam pessima illa, ubi sclopetorum aliorumque tormentorum globi omnia alte lateque lacerarunt colliseruntque. Itaque si per corporis habitum licet, ossa carie destructa sanandi spem concipere, illa, quae §. XX. seqq. praecepimus, in his quoque casibus suo modo erunt facienda. Et quanquam membrum, quod hac ratione curatur, crebro deformatur, tamen neque id semper accidet, sed aliquando locum deperditae partis osseae, quamvis grandioris, callus implet. Quin etiam leguntur feliciores curationes, ubi tota ossa renata sunt *a*). Neque membrorum

a) Admirandae nonnunquam fiunt curationes ossium corruptorum. Huius generis est illa, quam *scvl-tetvs Armament. chirurg. Observat. 81.* memoriae prodidit. Non modo totum fere os tibiae, sed satis magnam quoque fibulae partem, a *scvl-teto* separatam, callus ita restituit, ut homo tandem sine baculo ambulare posset. Similes curationes narran-

76 *De Membrorum amputatione rarissime administranda,*
rum deformitas usum eorum semper plane tollit
(§. XXXVI.).

§. XL.

Supereſt, ut tangamus partes carcinomate affe-
ctas. De quibus vero quoniam alii docti peritique vi-
ri ſententiam ſuam oſtenderunt *a)*, pauciora dicemus.
Itaque ſi vitium recens eſt, ſi totius corporis habitum,
neque id ipſum malum, neque aliae cauſae vitiarunt,
ſi medicamenta, tum extrinſecus, tum intus adhibita, ni-
hil profecerunt, vitata pars, quae tolli poteſt, protin-
tus abſcindi debet, ne malum creſcat, neque caeterae
partes trahantur. Cum vero eorum, qui tam male
affecti

tur in *Tentaminibus Edinburgenſibus* Tom. I. p. 312. 313.
item in *Herrn Alexander MONRO'S Knochen-Lehre &c.*
überſetzt durch D. Carl Chriſtian KRAVSEN pag. 51.
Item in *Tentaminib. Edinburgenſibus* T. V. P. I. p. 584.
multo mirabilior legitur. Alterius enim cruris ti-
biae os totum, quantum erat, excidit carie perreſum,
alterius vero per teſtas paulatim exemptum eſt, &
homo nihilo minus poſtea bene valuit, ſatisque com-
mode ambulavit. Quae quidem obſervationes eam,
quam ſupra propoſuimus, medendi rationem eo ma-
gis commendant, quo facilius in illis, quorum ſuc-
ci vitati non ſunt, callus in locum fragmentorum
oſſeorum, a Chirurgo exemptorum, generari debet.

a) Vid. KALTSCHMIDT, illuſtris Profeſſoris Medicinae
in Academia Ieneniſi, diſſertatio de hoc argumento.

affecti sunt, plerique curationem efficaciorē de die in diem differre soleant, fere fit, ut aut partis vitiatae resectio mortem maturet, aut idem vitium, quod in altera parte sublatum est, in alteram convertatur. Unde consequitur, in his quoque casibus abscissionem partium humani corporis minus frequenter, quam vulgo fit, administrandam esse. Idemque votum est, si recentiores Medici laudabili studio in medicamentorum vires inquirunt, quibus tam horrendum malum sine manuum tristiori opera tolli queat. Sed de his omnibus huius §. ex instituto agendi animus non fuit.

§. XLI.

Atque haec quidem habuimus, quae adversus eos, qui membrorum tum omnino omnium, cum singulatim collisorum, amputationem nimis expetunt atque festinant, hoc tempore disputaremus. An dictis argumentisque idem ubique pondus sit, anque illa a nobis proposita ratio ossibus collis medendi digna sit, quam peritiores Chirurgi sequantur, penes lectores doctiores iudicium esto. Mihi saltem nihil gratius, nihil iucundius accidere potest, quam tot miserrime affectorum meminisse, quorum & vita & artus in nosocomiis nostris servati sunt, etiamsi tantis vulneribus vita eorum infestaretur, ut tantum non omnes, isto modo vulnerata membra praescindenda esse, ante nostra tempora decrevissent. Vehementer sane optandum esset, ut tot felices curationes membrorum pessime vulneratorum, a nobis perfectae & absolutae, re-
prime-

64 *De Membrorum amputatione rarissime administranda.*

primerent furorem Chirurgorum in certis quibusdam nationibus, quos fama fert ad amputanda membra propositis praemiis invitari excitarique. Tandem id etiam, quod simul animo intendimus, hac nostra scriptione nos consecuturos fore speramus, ut ii, qui, cum membrorum amputationem in nosocomiis nostris negligi audivissent, parum digne, quod comperimus, de Chirurgis nostris senserunt, non solum melius existiment, sed etiam, subinde saltem, curationum exempla a nobis sumant.

Bilguer, Johann Ulrich,

Diss. inaug. med. chir. de membrorum amputatione rarissime administranda
aut quasi abroganda

Hala Magdeburgica 1761

4 Diss. 1829#Beibd.5

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10822633-0

VD18 14849402-001